

ЗВІТ
про стратегічну екологічну оцінку
Програми економічного та соціального розвитку
Ємільчинської селищної територіальної громади
на 2023 рік

ЗМІСТ

Скорочення термінів	3 стор.
Вступ	4 стор.
1. Методологія проведення СЕО Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік	5 стор.
2. Зміст та основні цілі Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік, їх зв'язок з іншими документами державного планування	8 стор.
3. Характеристика довкілля, екологічних проблем, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я та відповідні прогностичні зміни: а) якщо Програму не буде затверджено б) якщо Програму буде прийнято на територіях, які ймовірно зазнають впливу; в) зокрема, щодо територій з природоохоронним статусом	15 стор.
4. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються Програми, а також шляхи їх врахування	34 стор.
5. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних	36 стор.
6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми та покращення стану довкілля в громаді.	41 стор.
7. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми, у тому числі для здоров'я населення.	43 стор.
8. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.	47 стор.
9. Резюме інформації, передбаченої пунктами 2-9 цього звіту.	48 стор.
10. Список використаних джерел	52 стор.

Скорочення термінів:

АЕС	– атомна електростанція
АПК	– агропромисловий комплекс
Бк/кг	- одиниця активності радіонуклідів, беккерель на кілограм
ДГН	- державні граничні норми
ДП	– державне підприємство
ДСанПіН	- нормативний документ, Державні санітарні правила і норми
ДСТУ	- Державний стандарт України
ДУ	- державна установа
ЄС	- Європейський Союз
ЖКГ	– житлово-комунальне господарство
ЗМІ	– засоби масової інформації
км ²	- одиниця площі, квадратний кілометр
КНП	– комунальне некомерційне підприємство
КП	– комунальне підприємство
ЛЕП	- лінія електропередач
м/с	- одиниця швидкості, метрів за секунду
мг/кг	- одиниця концентрації, міліграм на кілограм
ООН	- Організація Об'єднаних Націй
ПОСП	- приватно-орендне сільськогосподарське підприємство
ПРАТ	– приватне акціонерне товариство
pH _{KCl}	- міра кислотності, рН нейтрального водного розчину становить 7, розчини із більшим значенням водневого показника є лужними, із меншими — кислими
тис.м ³	- одиниця об'єму, тисяча метрів кубічних
тис.т	- одиниця маси, тисяча тон
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ТПВ	- тверді побутові відходи
ТСОУ	- Всеукраїнська громадська організація «Товариство сприяння обороні України»

Вступ

Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік - прогнозний та програмний документ соціально-економічного розвитку громади. В основі методики її створення – вимоги законодавства України, насамперед, Конституції України, законів України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про стимулювання розвитку регіонів».

12 жовтня 2018 року в Україні набув чинності Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку», яким запроваджено процедуру стратегічної екологічної оцінки як процедуру визначення, опису та оцінювання наслідків виконання документів державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, виправданих альтернатив, розроблення заходів із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків.

Інститут екологічної оцінки є одним із прийнятих в міжнародній практиці інструментів реагування на сучасні глобальні екологічні виклики та для врахування екологічних факторів під час підготовки комплексних рішень. Він дозволяє передбачити й запобігти можливим негативним наслідкам для довкілля ще на етапі планування документів, які стосуються соціально-економічного розвитку як країн, регіонів, окремих громад та сфер діяльності.

Обов'язкове застосування такої процедури дає можливість інтегрувати екологічну складову до інших сфер суспільної дійсності, включивши її в документи державного планування. Таким чином на практиці реалізуються принципи сталого розвитку та досягаються задекларовані державою цілі з охорони довкілля, здоров'я та суміжних сфер.

Відповідно до статті 2 Закон регулює відносини у сфері оцінки наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення та поширюється на документи державного планування, які стосуються сільського господарства, лісового господарства, рибного господарства, енергетики, промисловості, транспорту, поводження з відходами, використання водних ресурсів, охорони довкілля, телекомунікацій, туризму, містобудування або землеустрою, та виконання яких передбачатиме реалізацію видів діяльності, щодо яких законодавством передбачено здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, або які вимагають оцінки, зважаючи на ймовірні наслідки для територій з природоохоронним статусом.

СЕО проводилася робочою групою, створеною для розробки Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік.

1. Методологія проведення СЕО Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік

Нормативно-правова база проведення СЕО в Україні

Основними міжнародними правовими документами щодо СЕО є Протокол про стратегічну екологічну оцінку (Протокол про СЕО) до Конвенції про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (Конвенція Еспо) (1999 рік), ратифікований Верховною Радою України (№562-VIII від 01.07.2015 р.), та Директива 2001/42/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 27 червня 2001 року «Про оцінку впливу окремих планів і програм на навколишнє середовище», імплементація якої передбачена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Підписавши Угоду про асоціацію України з ЄС, Україна взяла на себе зобов'язання щодо наближення природоохоронного законодавства до Директив ЄС.

На виконання міжнародних зобов'язань, що випливають, із ратифікованих Верховною Радою України, Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості у прийнятті рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Оргуська конвенція) та вищезгаданих міжнародних документів в Україні було прийнято низку нормативних актів.

18 грудня 2017 року набув чинності Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», яким ліквідовувалася система проведення екологічної експертизи та запроваджувався новий документ – висновок з оцінки впливу на довкілля (ОВД). ОВД необхідна при прийнятті рішення про «планову діяльність», а саме: будівництво, реконструкцію, технічне переоснащення, розширення, перепрофілювання, ліквідацію (демонтаж) об'єктів, інше втручання в природне середовище.

20 березня 2018 року було прийнято Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку». Законом встановлено сферу застосування та порядок здійснення стратегічної екологічної оцінки (СЕО), механізм проведення транскордонних консультацій, інформування про прийняте рішення та моніторингу впливу виконання документа державного планування на довкілля

На виконання пп.6 та 7 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку», наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 р. №296, затверджено «Методичні рекомендації із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування».

Етапи проведення СЕО Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік

Відповідно до статті 9 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» СЕО Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік було проведено та буде продовжуватись проводитись поетапно:

1. Визначення обсягу СЕО.

2. Складання СЕО

а) аналітична робота: аналіз контексту планування, аналіз поточного стану довкілля, цільовий аналіз;

б) складання звіту про СЕО, оцінка наслідків реалізації Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік, оцінка альтернативних сценаріїв, рекомендації щодо пом'якшення впливу на довкілля, у т. ч. здоров'я населення, та заходи із запобігання несприятливого впливу.

3. Проведення громадського обговорення та консультацій.

4. Врахування звіту про СЕО, результатів громадського обговорення та консультацій.

5. Інформування про затвердження Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік.

6. Моніторинг наслідків виконання Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік.

Основні принципи, підходи та інструменти під час здійснення СЕО

Під час проведення СЕО робоча група з підготовки звіту взяла за основу положення про те, що проект Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік розроблявся на принципах забезпечення сталого економічного та соціального розвитку громади, раціонального використання ресурсного потенціалу та екологічної безпеки. Такі підходи із збереження природних ресурсів, розвитку енергоефективності відображені у цьому документі.

Водночас вивчалися екологічні проблеми громади, розглядалися шляхи їх можливого вирішення для досягнення цілей державної екологічної політики.

Використані індикатори сталого розвитку, які містяться у Глобальних Цілях Сталого Розвитку на період до 2029 року (крім цілі щодо морів та океанів) та 86 завдань національного розвитку із 172 показниками для їх моніторингу та якісні і кількісні показники для оцінки реалізації державної екологічної політики, які розроблені на основі вищезазначених міжнародних зобов'язань України. Взято до уваги Закон України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2029 року".

Робочою групою здійснювався прогноз наслідків реалізації Стратегії, оцінка можливої реакції навколишнього середовища на прямий чи опосередкований вплив людини, вирішення задач природокористування відповідно до очікуваного стану природного середовища.

Для здійснення СЕО використовувалися логічні та формалізовані методи прогнозування. Всі припущення, що були зроблені у разі, коли бракувало конкретних показників, носять консервативний характер – врахування найгіршого з можливих варіантів впливу.

Також на різних етапах проведення СЕО використовувалися різні методи аналізу: на етапі збору й опрацювання інформації - аналіз поточного стану довкілля і тенденцій його зміни, аналіз контексту планування, цільовий аналіз, на етапі складання Звіту та підготовки рекомендацій – проводилася оцінка наслідків виконання Стратегічного плану для довкілля, враховуючи потенційно можливі кумулятивні ефекти від реалізації документу.

Для підготовки Звіту використовувалася така інформація

- інформацію, яка міститься в інших законодавчих актах і має відношення до проекту Програми,
- статистичну інформацію щодо району планованої діяльності;
- дані моніторингу існуючого стану довкілля (кліматичні, метеорологічні, гідрологічні спостереження, дані про фонове забруднення та інше);
- статистику захворюваності місцевих жителів;
- іншу доступну інформацію

Також було проведено опитування щодо основних складових екологічної ситуації територіальної громади, зокрема: щодо діяльності екологічно небезпечних

об'єктів, основних екологічних проблем територіальної громади, головних забруднювачів атмосферного повітря, водних ресурсів, територій, стану екологічного управління та екологічної культури, поводження з побутовими відходами, впливу екологічних факторів на здоров'я населення, радіаційної безпеки територій тощо, й опрацьовано його результати.

2. Зміст та основні цілі Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік, її зв'язок з іншими документами державного планування.

Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік (далі – Програма) є документом державного планування місцевого рівня.

Програмою окреслені цілі, основні завдання та заходи економічного, соціального та культурного розвитку громади на короткостроковий період з урахуванням загальнодержавних реформ.

Головною метою Програми є створення умов для економічного зростання та удосконалення механізмів управління розвитком громади на засадах ефективності, відкритості та прозорості, посилення інвестиційної активності, забезпечення належного функціонування комунальної інфраструктури, дотримання екологічних стандартів, та, внаслідок цього, підвищення конкурентоспроможності громади, доступності широкого спектра соціальних послуг, зростання добробуту населення.

Пріоритетні цілі, завдання та заходи Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік

Сфери діяльності	Завдання та заходи
Енергоефективність та енергозбереження	<p>Реалізація заходів з ефективного використання енергетичних ресурсів;</p> <ul style="list-style-type: none"> - реалізація заходів з енергозбереження бюджетними установами територіальної громади; - сприяння залученню інвестицій для реалізації енергоефективних проектів і заходів, впровадження енергоефективних технологій, впровадження інвестиційних проектів альтернативної енергетики; - проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з населенням щодо дбайливого ставлення до використання енергоресурсів.
Інвестиційна політика	<ul style="list-style-type: none"> - реалізація інфраструктурних проектів за рахунок залучення та спрямування усіх джерел фінансування, зокрема коштів: обласного бюджету (бюджет розвитку), Державного фонду регіонального розвитку, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально економічного розвитку окремих територій, Державного фонду охорони навколишнього природного середовища та інших коштів; - залучення наявних джерел фінансування для вирішення інших соціально-економічних проблем територіальної громади; - розповсюдження інформації щодо інвестиційних можливостей територіальної громади; - поетапне обстеження земельних ділянок несільськогосподарського призначення, які можуть бути використані під будівництво інвестиційних об'єктів;

	- розробка містобудівної документації та схеми планування території.
Реформування відносин власності	- розвиток ринку землі та здійснення комплексу заходів необхідних для подальшого проведення земельної реформи; - проведення продажу права оренди земельних ділянок; - поновлення нормативної грошової оцінки земель населених пунктів; - проведення інвентаризації земель в межах та за межами населених пунктів; - встановлення (зміна) меж населених пунктів; - встановлення меж в натурі на місцевості об'єктів ПЗФ; - здійснення заходів щодо набуття права комунальної власності на безхазяйне майно, відумерлої спадщини та прийняття об'єктів з інших форм власності; - отримання коштів від передачі в оренду та приватизації об'єктів комунальної власності з метою наповнення доходної частини місцевого та державного бюджетів.
Регуляторна політика та розвиток малого і середнього бізнесу	- реалізація державної регуляторної політики в сфері господарської діяльності; - інформаційно-методичне та організаційне забезпечення розвитку інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, громадських об'єднань підприємців; - забезпечення ділової конструктивної співпраці з підприємцями, їх об'єднаннями для вирішення найбільш актуальних питань розвитку підприємництва на засадах партнерства, довіри та взаємодопомоги.
Житлово-комунальне господарство	- підвищення рівня і якості житлово-комунальних послуг шляхом: - приведення в належний технічний стан об'єктів житлово-комунального господарства територіальної громади; - впровадження прогресивних технологій та енергозберігаючого обладнання у житлово-комунальному господарстві; - модернізація систем теплопостачання об'єктів соціальної сфери; - покращення матеріально-технічної бази комунальних підприємств; - будівництво, реконструкція, капітальний ремонт систем централізованого водопостачання та водовідведення; - реконструкція зовнішніх мереж каналізації та каналізаційних очисних споруд; - закупівля транспортних засобів спеціального призначення; - забезпечення належного санітарного стану населених пунктів.
Бюджетна політика	- забезпечення своєчасності та повноти сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів всіх рівнів; - застосування всього комплексу заходів, передбачених законодавством, для стягнення податкового боргу до

	<p>місцевого бюджету, в тому числі в судовому порядку;</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення надходжень плати за землю шляхом ефективного управління земельними ресурсами, запровадження надання в оренду земельних ділянок та їх продажу через проведення аукціонів; - розширення ресурсної бази надходжень податку на доходи з фізичних осіб шляхом легалізації доходів населення; - раціональне та ефективне використання будівель та споруд комунальної власності: зміна цільового призначення, надання в оренду або продаж; - підвищення ефективності використання бюджетних коштів, зміцнення бюджетної та фінансової дисципліни; - пошук додаткових ресурсів для наповнення бюджету громади.
Соціальний захист і зайнятість населення	<ul style="list-style-type: none"> - покращення матеріально - технічної бази установ, закладів комунальної форми власності, які надають соціальні послуги; - організація та проведення оплачуваних громадських робіт; - підтримка підприємницьких ініціатив громадян, насамперед, у сфері малого та середнього бізнесу; - забезпечення адресного соціального захисту найбільш вразливих верств населення шляхом: <ul style="list-style-type: none"> - соціальної підтримки ветеранів війни, праці, інвалідів та інших малозабезпечених громадян, які потребують соціальної допомоги; - забезпечення безперешкодного доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями до всіх об'єктів соціальної та інженерно-транспортної інфраструктури; - розвитку партнерських стосунків із громадськими організаціями ветеранів, інвалідів та іншими організаціями (об'єднаннями) громадян; - сприяння розвитку волонтерського руху.
Охорона здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> - продовження системної роботи щодо профілактики, виявлення на ранніх стадіях та лікування найбільш поширених і соціально небезпечних хвороб (ВІЛ-інфекції/СНІДу, туберкульозу тощо), а також запобігання поширенню хвороби COVID-19; - підвищення якості та доступності медичної допомоги населенню, насамперед у сільській місцевості; - зміцнення матеріально-технічної бази лікувальних закладів, комунальних некомерційних підприємств територіальної громади; - реконструкція, капітальний ремонт, термомодернізація будівель закладів охорони здоров'я комунальної власності; - забезпечення ефективного надання допомоги пацієнту протягом його життя; - забезпечення безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами у разі амбулаторного

	лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань.
Освіта	<ul style="list-style-type: none"> - зміцнення матеріально-технічної бази загальноосвітніх та дитячих навчальних закладів територіальної громади; - проведення реконструкції, капітальних та поточних ремонтів, заходів з термомодернізації та технічного переоснащення загальноосвітніх та дитячих навчальних закладів; - створення ресурсних кімнат інклюзивної освіти в закладах загальної середньої освіти громади; - оновлення транспортних засобів для підвезення дітей до навчальних закладів; - інформаційне забезпечення зовнішнього незалежного оцінювання якості знань випускників загальноосвітніх навчальних закладів – абітурієнтів вищих навчальних закладів; - здорове харчування у закладах освіти: переоснащення харчоблоків, впровадження нового меню; - приведення системи закладів освіти у відповідність до вимог чинного законодавства; - реалізація заходів щодо впровадження НУШ в основній школі.
Підтримка сімей, дітей та молоді	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення системи роботи з творчою й обдарованою молоддю; - забезпечення оздоровлення та відпочинку дітей у дитячих оздоровчих закладах із залученням коштів усіх джерел фінансування; - впровадження інформаційно-просвітницьких і профілактичних програм, спрямованих на профілактику соціально-небезпечних хвороб, насамперед наркоманії, ВІЛ/СНІДу і пропаганду здорового способу життя; - поширення сімейних форм виховання шляхом створення прийомних сімей, влаштування дітей під опіку та піклування громадян, сприяння усиновленню дітей громадянами України; - захист житлових та майнових прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
Фізична культура і спорт	<ul style="list-style-type: none"> - створення соціально-економічних, організаційно технічних умов для розвитку фізкультури та спорту в т. ч. будівництво, реконструкція об'єктів фізичної культури і спорту; - покращення рухової активності населення територіальної громади, особливо молоді; - утримання об'єктів фізичної культури і спорту; - покращення матеріально-технічної бази ДЮСШ.
Розвиток культури, туризму та рекреаційної сфери	<ul style="list-style-type: none"> - збереження та охорона об'єктів історико-культурної спадщини з метою відродження історичної пам'яті, ствердження духовності, повернення до багатотисячолітніх національних традицій краю;

	<ul style="list-style-type: none"> - сприяння залученню інвестицій у діяльність щодо збереження, реставрації і використання історико-культурних пам'яток, розбудови туристично-рекреаційної інфраструктури; - забезпечення доступності позашкільної мистецької освіти; - впровадження нових форм культурно-освітньої роботи; - розвиток народних звичаїв, традицій та обрядів, пропаганда культурного національного надбання, створення привабливих умов для розвитку туризму на території територіальної громади; - проведення традиційних щорічних ярмарок, фестивалів і культурних заходів; - покращення матеріально-технічної бази комунальних установ та закладів культури.
Підвищення екологічної безпеки	<ul style="list-style-type: none"> - залучення коштів на виконання природоохоронних заходів за всіма джерелами фінансування, у т. ч. за рахунок коштів обласного фонду охорони навколишнього природного середовища, державного бюджету в рамках фінансування цільових державних програм та суб'єктів господарювання; - реалізація заходів, спрямованих на розв'язання найбільш гострих екологічних проблем територіальної громади; - поводження з відходами: закупівля контейнерів для збору ТПВ, будівництво контейнерних майданчиків для збору ТПВ, посилення контролю за дотриманням природоохоронного законодавства при експлуатації полігонів твердих побутових відходів; - реконструкція та розширення полігону твердих побутових відходів КП «Благоустрій» Ємільчинської селищної ради Житомирської області; - реконструкція, капітальний ремонт каналізаційних мереж та очисних споруд; - створення нових та розширення існуючих територій та об'єктів природно-заповідного фонду на території територіальної громади; - розробка проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж в натурі об'єктів природно-заповідного фонду; - проведення масових екологічних заходів (Дні довкілля), спрямованих на залучення жителів територіальної громади до питань охорони довкілля; - проведення робіт з озеленення території громади; - створення умов та розробка механізмів залучення громадських організацій і об'єднань до процесів прийняття рішень, які впливають на довкілля.
Розвиток транспортної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> - будівництво, реконструкція, капітальний і поточний ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах, а також капітальний та поточний ремонт вулиць і доріг населених

	<p>пунктів та інших доріг, які є складовими автомобільних доріг державного значення (як співфінансування на договірних засадах);</p> <ul style="list-style-type: none"> - виготовлення схем організації дорожнього руху у населених пунктах громади; - закупівля та встановлення дорожніх знаків; - впорядкування транспортного сполучення між населеними пунктами територіальної громади.
<p>Благоустрій населених пунктів</p>	<ul style="list-style-type: none"> - будівництво, реконструкція, капітальний ремонт мережі вуличного освітлення населених пунктів громади; - будівництво, реконструкція, капітальний ремонт тротуарів населених пунктів громади; - придбання та облаштування спортивних та дитячих майданчиків; - придбання та встановлення елементів благоустрою населених пунктів (лавки, урни, огорожі, альтанки, фігури та композиції, інше); - благоустрій місць відпочинку, автобусних зупинок; - озеленення населених пунктів громади; - боротьба з карантинними рослинами; - ліквідація аварійних, сухостійних і фаутичних дерев.

Проект Програми враховує положення програмних документів, які діють на державному та регіональному рівнях, екологічну складову:

Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 № 695);

Цілей сталого розвитку України до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 р. № 722);

Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2022-2024 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2021 № 586);

Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року (рішення Житомирської обласної ради від 18.12.2019 № 1722 зі змінами від 24.12.2020 № 16);

Плану заходів на 2021-2023 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року, затверджений рішенням Житомирської обласної ради від 18.12.2019 №1722, зі змінами, внесеними рішенням від 27.05.2021 №67;

Стратегії розвитку Ємільчинської територіальної громади Житомирської області на 2021-2027 роки (рішення селищної ради від 03.12.2021 № 1483)

Зв'язок Програми з іншими документами державного планування: Програма розроблена на короткостроковий період і є плановим документом, створена на основі селищних цільових програм, виконання яких передбачається у 2023 році. Програма також безпосередньо пов'язана зі Стратегією розвитку Житомирської області на період до 2027 року та Планом заходів на 2021-2023 рік з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2027 року, відповідає планам їх реалізації та економічним, соціальним, екологічним, інфраструктурним, територіальним й іншим аспектам розвитку громади.

Виконання Програми здійснюватиметься в межах реальних фінансових можливостей бюджетів усіх рівнів та за рахунок позабюджетних коштів.

Процедура СЕО дає можливість оцінити наслідки реалізації Програми на довкілля, у тому числі на здоров'я населення, розробити заходи із запобігання, зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків її здійснення.

3. Характеристика довкілля, екологічних проблем, умов життєдіяльності населення та стану його здоров'я та відповідні прогнози зміни

Ємільчинська селищна територіальна громада розташована в північно-західній частині Житомирської області. Територія громади межує з Олевською, Білокоровицькою, Лугинською громадами Коростенського району, Барашівською, Чижівською та Городницькою громадами Новоград-Волинського району Житомирщини

Площа Ємільчинської громади – 1470,9 км², населення – 21934 осіб. Густота населення становить 14,9 осіб на 1 км², що у 2,7 рази менше, ніж в цілому по області (40,5 осіб на 1 км²), та у 4,8 рази менше ніж у цілому по Україні (72 особи на 1 км²).

В адміністративному центрі громади – селищі Ємільчине проживає 6547 жителів, що становить майже третину всього населення громади. Селами з найбільшою кількістю жителів є: Підлуби (1427 жителів), Рудня-Іванівська (895), Степанівка (878), Куліші (873), Середи (817), Велика Цвіля (733). Більша частина сіл – малонаселені (до 200 жителів), у 19 селах населення становить менше 30 осіб. Водночас 7 сіл перебувають на межі практичного зникнення (Червоний Бір, Старі Серби, Старий Хмерин, Косяк, Омелуша, Лебідь, Володимирівка).

Основа економіки громади – лісівництво, первинна лісопереробка та сільське господарство. Переважає рослинництво: вирощуються зернові, соняшник, кукурудза, соя. Однак помітне місце займає також тваринництво – виробництво молока та м'яса.

Промислові підприємства: ДП «Ємільчинське лісове господарство»; ДП «Ємільчинський лісгосп АПК», ПРАТ «Ємільчинський хлібозавод»; ТОВ «Пеллет-Енерго Ємільчине»; ТОВ «Баньковський».

Найбільші агропідприємства: ПОСП «Восток-Запад»; ПОСП «Зірка»; ПОСП «Світанок»; ПОСП «Великояблунецьке»; ТОВ «Агро-Цвіт 2012».

Економіка громади диверсифікована – жодне підприємство не домінує, а сфери їхньої діяльності різноманітні. В цілому кількість підприємств, установ та організацій, що представлені в громаді така:

	Кількість юридичних осіб	
	Всього	В % до підсумку
Разом по громаді	213	100
в т. ч.:		
Сільськогосподарських підприємств	46	21,6
Фермерське господарство	21	9,9
Приватне підприємство	7	3,3
Державне підприємство	1	0,5
Комунальне підприємство	5	2,3
Дочірнє підприємство	1	0,5
Підприємство громадського об'єднання (релігійної організації, профспілки)	1	0,5
Підприємство споживчої кооперації	1	0,5
Акціонерні товариства:	1	0,5
З них: приватне акціонерне товариство	1	
Товариство з обмеженою відповідальністю	22	10,3

Товариство з додатковою відповідальністю	1	0,5
Кооперативи	3	1,5
з них:		
виробничий	1	
сільськогосподарський виробничий	1	
сільськогосподарський обслуговуючий	1	
Органи державної влади, організації (установи, заклади)	64	30,0
з них:		
державна організація (установа, заклад)	10	
комунальна організація (установа, заклад)	54	
Спілка споживчих товариств	1	0,5
Кредитна спілка	1	0,5
Споживче товариство	2	1,0
Громадська організація	9	4,2
Громадська спілка	1	0,5
Релігійна організація	20	9,4
Профспілка, об'єднання профспілок	4	2,0

Без реєстрації працюють дрібні селянські господарства. У сфері торгівлі та послуг домінує малий бізнес. Всього в громаді зареєстровано 709 фізичних осіб-підприємців.

В громаді діє близько 100 об'єктів роздрібної торгівлі, кооперативний ринок, торгівельний майданчик на 50 робочих місць. Заклади торгівлі різноманітні: продукти, промислові товари, запчастини, транспортні засоби, канцтовари, садівний матеріал та квіти, одяг, взуття.

Також у громаді діють до десяти закладів громадського харчування. Крім того, в адміністративному центрі громади є майстерня з ремонту обладнання зв'язку та комп'ютерної техніки, близько десяти перукарень. Надаються послуги таксі та послуги з ремонту автомобілів всім мешканцям громади. Також є три приватні підприємці, які надають ритуальні послуги. У сільських населених пунктах суб'єктів надання вищезазначених послуг немає, відповідно мешканці обслуговуються в адміністративному центрі громади.

На теренах громади діють 8 аптек та 2 ветеринарні аптеки, три автогазозаправні станції в смт Ємільчине. На території громади діють шість громадських організацій мисливського-рибальського спрямування, які проводять успішну діяльність у сфері мисливства, але економічної діяльності не відображають у звітності.

Корисні копалини на території громади розвідані, але промислове видобування відсутнє. Найбільший реалізований проект – кар'єр з видобування блочного граніту в селі Симони (ТОВ «Кам'яне сузір'я»), де на одній ділянці є запаси сірих та червоно-рожевих гранітів. На тепер підприємство активно не працює.

Інші проекти по родовищах гранітів не реалізуються через падіння ринку будівельних матеріалів та великій конкуренції на території області.

За фізико-географічним районуванням територія належить до зони Центрального українського Полісся, за характером рослинності – до зони змішаних лісів Східноєвропейської рівнини.

Місцевість становить собою лісисто-болотну місцевість з абсолютними висотами 170–230 м. Повсюди зустрічаються одинокі та групові дюни висотою 5–10 м. Заболочені ділянки разом із мережею осушувальних меліоративних каналів є перешкодою при пересуванні поза дорогами, особливо весною та під час дощів влітку.

Рівні ґрунтових вод відносно високі на переважній більшості території громади. Це за сезонного підвищення (весняна повінь, дощовий період на початку осені) та за сильних чи тривалих дощів призводить до підтоплення окремих ділянок населених пунктів, сільськогосподарських угідь.

Згідно архітектурно-будівельного кліматичного районування території України ДСТУ-НБВ.1.1-27:2010 «Будівельна кліматологія» територія досліджень розміщена в Північно-західному районі (І район).

Найближча метеостанція Житомирського обласного центру з гідрометеорології знаходиться в місті Новоград-Волинському. За результатами багаторічних спостережень середньорічна кількість опадів протягом року – 550 – 700 мм (більше у холодний період). Відносна вологість повітря буває максимальна взимку й восени та становить у середньому 75- 80%.

Сонячних днів у середньому за рік – 191.

Середньорічна температура повітря у січні -5-8°C, липні +18-20°C.

Максимальна температура влітку +37-40°C, мінімальна взимку -35°C.

Зими доволі довгі і м'які. Висота снігового покриву (як правило) 23-25 см.

Переважають західні і північно-західні вітри з Атлантики. В основному швидкість вітру 4-5 м/с. Максимально можливі швидкості вітру 17 м/с щорічно, 20-21 м/с один раз на 5-10 років, 22-23 м/с один раз за 15-20 років.

В 2019 році домінуючими були північний, південний та північно-західний.

Кліматичні зміни за останній час в межах території досліджень: спостерігається стійка тенденція до зменшення річної кількості опадів; погіршення рівномірності їх випадання; зростання середньомісячних та середньорічної температури повітря; почастишала частота та тривалість відлиг у зимовий період.

Зима 2019-2020 років взагалі виявилась аномально теплою – не відбулось стійкого переходу середньодобових температур через 0 в бік мінусових значень.

За останні десять років тільки чотири (2012, 2013, 2016 та 2017) виявились з достатньою середньорічною кількістю опадів – 102-122% від норми (за повоєнний період). З них лише 2012 рік характеризувався найбільш рівномірним їх розподілом.

Найбільш посушливими для території виявились 2014 і 2018 роки, коли зафіксовано в середньому по області 75 і 83% опадів від норми відповідно, та особливо 2019 роки – 66%.

18 населених пунктів громади (Адамове, Велика Глумча, Горбове, Заровенка, Зосимівка, Здоровець, Кочичине, Красногірка, Льонівка, Лука, Малоглумчанка, Медведеве, Нитине, Омелуша, Паранине, Підлуби, Руденька, Рудня-Іванівська) розташовані у зоні радіаційного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи – зоні гарантованого добровільного відселення. У цих населених пунктах проживає близько 5200 осіб, з них 1200 дітей.

Питома активність забруднюючих радіонуклідів цезію-137, Бк/кг, в окремих населених пунктах громади становить: с. Горбове 1,2 Бк/кг, с.Забаро-Давидівка 1,1 Бк/кг, с.Здоровець 1,0 Бк/кг, с. Кочичине 0,95 Бк/кг, с. Мала Глумча 0,75 Бк/кг, с. Руденька 3,0 Бк/кг, с. Рудня-Іванівська 0,75 Бк/кг

В цілому ж клімат сприятливий для проживання та ведення лісового та сільського господарства. Екологічно небезпечні об'єкти відсутні.

Стан атмосферного повітря

На якість атмосферного повітря на території громади впливають:

- природні чинники,
- викиди від стаціонарних джерел,
- викиди пересувних джерел забруднення,

На території громади викиди здійснюють:

- агропідприємства,
- промислові підприємства та виробництва,
- автотранспорт.

У 2020 році показники забруднення повітряного басейну Житомирської області від стаціонарних джерел в атмосферне повітря в 2020 році у порівнянні з 2019 роком зменшилися: 11,8 тис.т., що на 7,1% менше ніж у 2019 році.

Одночасно спостерігається значне збільшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від пересувних джерел, що в 2020 році скли 63,107 тис.т. - на 2,367 тис.т або 3,75% більше ніж в 2019 році. На стаціонарні джерела викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря в 2020 році припало 15,75% сумарних обсягів забруднення повітря області, на пересувні (автомобільний, залізничний, авіаційний, водний транспорт та виробнича техніка) – 84,24 %.

До основних антропогенних джерел забруднення атмосфери належать теплове та енергетичне устаткування, промислові підприємства, добувна та обробна галузь господарства, всі види транспорту.

Однією з основних причин забруднення атмосферного повітря є низький рівень оснащення джерел викидів пилогазоочисним обладнанням. Значно впливає на забруднення атмосфери відсутність установок по вловлюванню газоподібних сполук, а саме: діоксиду сірки, діоксиду азоту, оксиду вуглецю, летючих органічних сполук та інших.

Автотранспорт, вірогідно, є найбільшим забруднювачем атмосферного повітря Ємільчинської громади. Слід зазначити, що в умовах переходу до ринкової економіки необхідність постійного збільшення автотранспортних перевезень обумовила зростання до 50-80 % внеску відпрацьованих газів у забруднення атмосферного повітря, а відтак – і збільшення ризику для здоров'я населення. У відпрацьованих газах автомобільних двигунів налічується біля 100 різних компонентів, більшість з яких токсичні. Серед токсичних компонентів, які викидаються автотранспортом 73 % становлять оксиди вуглецю, 11 % - неметанові леткі органічні сполуки, 13 % - оксиди азоту, 1,6 % - сажа, 1,4 % - сірчистий ангідрид. Великий обсяг викидів від автотранспорту пояснюється, насамперед, збільшенням кількості приватного автотранспорту, експлуатацією технічно застарілого автомобільного парку, використанням палива низької якості, аварійним станом доріг.

Порівняльна діаграма викидів від стаціонарних джерел забруднення по Україні та Житомирській області:

	Викиди діоксиду вуглецю ² , тис.т / Carbon dioxide emissions ² , thsd.t							
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Україна	152008,1	178760,5	183962,9	174234,0	152809,1	165041,8	202222,0	198175,1

Житомирська область	236,4	572,4	625,1	790,8	876,2	768,5	731,6	801,7
	0,15%	0,3%	0,33%	0,45%	0,57%	0,47%	0,36%	0,4%

	Викиди діоксиду вуглецю ² , тис.т / Carbon dioxide emissions ² , thsd.t							
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Україна	197618,0	166926,7	138932,1	150581,0	124217,9	126378,3	121282,9	109079,4
Житомирська область	738,9	648,2	591,3	656,3	702,8	768,4	692,3	721,1
	0,37%	0,39%	0,43%	0,44%	0,57%	0,61%	0,57%	0,66%

Динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря від стаціонарних джерел забруднення по Смільчинському району по роках, тис.тон:

	2000	2016	2017	2018	2019	2020	Внесок у загальний викид %
Смільчинський район	0,094	0,098	0,085	0,087	0,076	0,063	0,53%

Стан водних ресурсів. Вода питна

Забезпечення населення питною водою здійснюється за рахунок централізованого водопостачання лише у смт Ємільчине – 1750 споживачів (близько 5000 осіб). У інших населених пунктах за рахунок особистих та громадських колодязів.

Відповідно до ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» питна вода повинна відповідати таким гігієнічним вимогам: бути безпечною в епідемічному та радіаційному відношенні, мати сприятливі органолептичні властивості та нешкідливий хімічний склад. Дослідження якості питної води здійснювалися Олевським міжрайонним відділом ДУ «Житомирської обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України».

За результатами досліджень питної води у 2020–2021 роках в населених пунктах громади, а саме: з криниць смт Ємільчине (вул. 1 Травня, Соборна. 4, пров. Першотравневий, вул. Наума Тихого, вул. Суворова, 12, вул. Миру, 4, вул. Шевченка, 42, вул. Соборна, 33, вул. Незалежності 6, 17, 20, 122), села Серби, села Степанівка (вул. Рад, 100, вул. Комунарська, 4) отримано такі результати:

- досліджені проби відповідають вимогам ДГН «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів цезію-137 та стронцію-90 у продуктах харчування та питній воді», питома активність цезію-137 становить від 1,14 до 1,72 Бк/кг при допустимому рівні 2,0 Бк/кг;

- досліджені проби за вмістом нітратів відповідають вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» у селі Серби та на вулицях Миру, 4, Незалежності, 122 та Соборній, 33 (25%), а в інших випадках – не відповідають (75%), показники сягають від 55,3 мг/л до 155,05 мг/л при нормі 50 мг/л;

- серед досліджених проб по мікробіологічних показниках відповідають ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною» проби із колодязів вул. 1 Травня, вул. Соборна, 4, вул. Суворова, 12 (20%), інші - не відповідають вимогам.

За результатами досліджень питної води у 2020–2021 роках з комунального водопроводу смт Ємільчине усі досліджені проби води відповідають вимогам ДГН «Допустимі рівні вмісту радіонуклідів цезію-137 та стронцію-90 у продуктах харчування та питній воді» за питомою активністю цезію-137, а також за вмістом нітратів та по мікробіологічних показниках відповідають ДСанПіН 2.2.4-171-10 «Гігієнічні вимоги до води питної, призначеної для споживання людиною».

В рамках проєкту здійснено дослідження води громадського колодязя за адресою: вул. Центральна, 60 села Підлуби та вулиця Центральна, 49 села Кам'яногірка. За результатами досліджень, проведених 13.09.2021, вода питна с. Підлуби не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10, оскільки, вміст нітратів становить 65 мг/л, за результатами досліджень, проведених 13.08.2021, вода питна с. Кам'яногірка не відповідає вимогам ДСанПіН 2.2.4-171-10, оскільки, вміст нітратів становить 121 мг/л, за норми 50 мг/л.

Відповідно до наведеного, є необхідність здійснення моніторингу якості питної води не тільки в розподільчій мережі, але і в громадських колодязях всіх населених пунктів, які входять до громади.

Водовідведення в смт Ємільчине здійснюється на очисні споруди природної біологічної очистки стічних вод – наземні поля, які є на балансі КП «Водоканал» Ємільчинської селищної ради та знаходяться на відстані 0,5 км на захід від смт Ємільчине (район вулиці Івана Франка).

Очисні споруди потребують реконструкції.

Водовідведення від житлового сектору здійснюється у вигреби та септики з наступним видаленням на очисні споруди або наземні поля.

Вода поверхнева

На території громади протікає 13 річок, 7 струмків, розташований 31 ставок.

На усій території громади (крім околиць сіл Кочичине, Рудня-Іванівська, Симони) розташована мережа меліоративних каналів (осушувальних), в тому числі: 590 км міжгосподарської меліоративної мережі, та 450 км внутрігосподарської меліоративної мережі.

Відповідно до статті 89 Водного Кодексу України прибережні захисні смуги водойм є природоохоронною територією з режимом обмеженої господарської діяльності і на них забороняється:

- 1) розорювання земель (крім підготовки ґрунту для залуження і залісення), а також садівництво та городництво;
- 2) зберігання та застосування пестицидів і добрив;
- 3) влаштування літніх таборів для худоби;
- 4) будівництво будь-яких споруд (крім гідротехнічних, навігаційного призначення, гідрометричних та лінійних, а також інженерно-технічних і фортифікаційних споруд, огорож, прикордонних знаків, прикордонних просік, комунікацій), у тому числі баз відпочинку, дач, гаражів та стоянок автомобілів;
- 5) миття та обслуговування транспортних засобів і техніки;
- 6) влаштування звалищ сміття, гноєсховищ, накопичувачів рідких і твердих відходів виробництва, кладовищ, скотомогильників, полів фільтрації тощо.

Об'єкти, що знаходяться у прибережній захисній смузі, можуть експлуатуватись, якщо при цьому не порушується її режим. Не придатні для експлуатації споруди, а також ті, що не відповідають встановленим режимам господарювання, підлягають винесенню з прибережних захисних смуг.

Проекти землеустрою прибережних захисних смуг для водних об'єктів на території громади не розроблялися, відповідно вони не винесені в натуру. Інформація про порушення їх використання відсутня, хоч історично склалося, що на берегах водойм, в умовній прибережній захисній смузі, розміщено будівлі та житлові будинки.

За даними публічної кадастрової карти України в умовній прибережній захисній смузі водойм знаходиться земельні ділянки приватної власності для ведення особистого селянського господарства.

Річка Уборть, середня річка. Бере початок в урочищі «Рудокопи» поблизу села Андрієвичі. Протікає селами Андрієвичі, Куліші, Ємільчине, Руденька, Підлуби, Рудня-Іванівська, довжина по громаді 76 км, в тому числі 18 км врегульовано під каналами.

Річка Мала Глумча, протікає селами Мала Глумча, Паранине, довжина по громаді 24 км.

Річка Бересток, протікає селами Нові Серби, Старі Серби, Середи, смт Ємільчине, довжина по громаді 20 км, в тому числі 11 км врегульовано під каналами.

Річка Телинна, протікає селами Степанівка, Горбове, Здоровець, Руденька, довжина по громаді 19 км, в тому числі 16 км врегульовано під каналами.

Річка Заровенька, протікає селами Просіка, Болярка, Заровенка, Медведеве, Паранине, довжина по громаді 19 км, в тому числі 13 км врегульовано під каналами.

Річка Перга (канал Перга), протікає селами Кривотин, Косяк, Миколаївка, довжина по громаді 17 км – магістральний меліоративний канал.

Річка Гать, протікає селами Серби, Тайки, Велика Цвіля, довжина по громаді 15 км, в тому числі 9 км врегульовано під каналами.

Річка Бровник, протікає селами Велика Глумча, Лука, Мала Глумча, Паранине, довжина по громаді 13 км – магістральний меліоративний канал.

Річка без назви (Чміль), протікає селами Льонівка, Чміль, довжина по громаді 11 км – магістральний меліоративний канал.

Річка Бастова, протікає через село Симони, довжина по громаді 10 км.

Площа водного дзеркала ставків становить близько 297 га, об'єм – 3867 тис.м³. Чотири ставки (села Андрієвичі, Куліші, Осівка, Велика Цвіля) перебувають у віданні басейнового управління водних ресурсів річки Прип'ять, три (Паранине, Королівка, Омелуша) – у користуванні та на землях ДП «Ємільчинське лісове господарство», один (Серби) – у користуванні та на землях ДП «Ємільчинський лісгосп АПК», інші – на землях Ємільчинської громади.

Серед основних водокористувачів – забруднювачів поверхневих водних об'єктів є Комунальне підприємство «Водоканал» Ємільчинської селищної ради, яке здійснює експлуатації мереж каналізації та очисних споруд каналізації господарсько-побутових стічних вод в смт Ємільчине. У 2020 році було скинуто 19,8 тис.м³ недостатньо очищених стічних вод у річку Уборть.

Вода підземна

За матеріалами інвентаризації артезіанських свердловин, проведеної спільно з Ємільчинською райдержадміністрацією та Басейновим управлінням водних ресурсів річки Прип'ять у минулі роки, на території громади нараховується близько 110 артезіанських свердловин, переважна частина яких перебувала у власності господарюючих суб'єктів (підприємств та колгоспів), а тепер потребує повторної інвентаризації, та, вірогідно, консервації чи тампонування (перелік додається).

Комунальним підприємством «Водоканал» для потреб питного водопостачання селища Ємільчине здійснюється експлуатація двох артезіанських свердловин, розташованих між смт Ємільчине та селом Куліші. Підприємство отримало дозвіл на спеціальне водокористування від 07.06.2021 №102/ЖТ/49д-21.

Стан земельних ресурсів

Структура земельного фонду громади (га):

Ліси та інші лісовкриті площі	72230,2	49,0%
Сільськогосподарські землі	60652,2	41,2%
Відкриті заболочені землі	8317,4	5,6%
Водний фонд (річки, озера, ставки)	2614,9	1,8%
Забудовані землі	2311,3	1,6%
Відкриті землі без рослинного покриву	1164,0	0,8%
В тому числі: землі природоохоронного призначення	6661,0	4,5%

Загалом експлікація ґрунтів сільськогосподарських угідь Ємільчинської громади включає дернові ґрунти, торфовища, дерново-підзолисті та дерново-підзолисті оглеєні ґрунти на давньоалювіальних та воднольодовикових відкладах, морені та лесовидних породах.

Незважаючи на значні генетичні відмінності між різними групами ґрунтів, для всіх них характерний понижений щодо їхніх типових ознак рівень природної родючості. Це пов'язано з легким гранулометричним складом, малогумусністю, підвищеною кислотністю, значною оглеєністю, засоленістю ґрунтів тощо. Як наслідок, вони мають нестійку структуру, низьку ємність вбирання, невисоку буферність, малу насиченість ґрунтовими колоїдами, що призводить до погіршення водного, повітряного та поживного режимів ґрунту.

Показники кислотності, вмісту гумусу та поживних речовин у ґрунтах громади¹:

Район	Рік обстеження	Обстежена площа, тис. га	pH _{KCl}	Вміст:			
				гумусу, %	N, мг/кг ґрунту	P ₂ O ₅ мг/кг ґрунту	K ₂ O мг/кг ґрунту
Ємільчинський район	2003	70,2	5,7	1,58	79	90	64
	2008	73,9	5,7	1,58	72	72	51
Усього по області	2001-2005	1143,8	5,9	1,88	84	119	83
	2006-2010	1173,6	5,8	1,87	75	112	78

¹ РЕЗУЛЬТАТИ АГРОХІМІЧНОГО МОНІТОРИНГУ РОДЮЧОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ. Дмитренко О.В., Державна установа «Держґрунтохорона», Макарчук О.В., Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Електронний ресурс <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/4/04.pdf>

Аналіз стану родючості ґрунтів громади свідчить про погіршення ряду показників, що вимагає впровадження комплексу організаційно-господарських та агрохімічних заходів по покращенню становища.

Основними чинниками антропогенного впливу на земельні ресурси залишаються сільське господарство, транспорт.

Сучасні земельні відносини та приватне землекористування, сформовані в ході земельної реформи, зумовлюють необхідність розробки науково-обґрунтованих управлінських рішень щодо раціональної та екологічнобезпечної організації території землеволодіння і землекористування, удосконалення їх упорядкування та посилення охорони земельних ресурсів, зокрема, ґрунтового покриття.

Зокрема, формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, які орендують масиви орних земель, що налічують десятки тисяч гектарів, веде до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, на яких відсутнє належне невиснажливе чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах.

Доля лісовкритих земель становить 49%. Цей показник вищий, ніж в середньому по Житомирській області (33,6%), та тричі вищий, ніж в середньому в Україні (15,9%). Це сприяє розвитку сфери вирощування лісових культур, переробки деревини та використанню інших лісових ресурсів в громаді.

Землі сільськогосподарського призначення теж займають відносно велику частку – 41%, але це значно менше загальноукраїнського показника – 74,82%. Наявна в громаді пропорція створює можливості для розвитку як високотоварного виробництва, так і для фермерства, особистих селянських господарств.

Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найбільш нестійкими в екологічному відношенні є ті території, в яких розорані землі значно переважають над умовно стабільними угіддями.

З огляду на екологічну доцільність необхідно провести оптимізацію структури ґрунтового покриття лукопасовищних угідь. Ці угіддя традиційно приурочені до менш родючих, відносно ріллі, ґрунтів, які мають певні обмеження щодо використання під польові культури, але цілком придатні для використання трав.

Оптимізація співвідношення ріллі, сіножатей і пасовищ має велике значення тому, що це найдешевший спосіб регулювання еколого-економічних взаємозв'язків у природно-антропогенних відносинах.

Також на території громади є всі можливості для розвитку органічного землеробства.

Щорічно на поля території громади вносять багато мінеральних добрив та хімічних засобів боротьби зі шкідливими організмами. Циркуляція токсичних речовин, що надходять із засобами хімізації у ґрунт, воду, атмосферу згубно впливає на стан навколишнього середовища та здоров'я населення.

Окремою проблемою залишається питання поводження з твердими побутовими відходами, негативними наслідками цієї проблеми є забруднення земельних ділянок та водних об'єктів.

Відсутність ефективної системи поводження з побутовими відходами (роздільний збір, наявність розвинутої мережі приймальних пунктів вторинної сировини, переробка вторинних ресурсів) створюють передумови для утворення стихійних звалищ, що суттєво погіршує санітарно-гігієнічні умови середовища.

На території громади зареєстровані 22 місця видалення відходів – поблизу центральних сіл колишніх сільських рад, які увійшли у громаду. Найбільше – полігон ТПВ поблизу смт Ємільчине, урочище «Кадище», площа 4,3 га.

Послугами збирання та вивезення ТПВ охоплено смт Ємільчине та село Руденька, де ТПВ збираються у контейнери та шляхом по вуличного об'їзду. Ці послуги надає комунальне підприємство «Благоустрій» селищної ради. В інших населених пунктах збір і вивезення ТПВ на сміттєзвалища здійснюється мешканцями та суб'єктами господарювання самостійно.

На території громади нараховується вісім місць зберігання неопізнаних та непридатних до застосування хімічних засобів захисту рослин, які «залишились у спадок» від колишніх колгоспів. Ці місця поблизу сіл Мала Глумча, Мокляки, Підлуби, Середи, Степанівка, Великий Яблунець, Андрієвичі, Куліші, загальна кількість таких засобів захисту рослин 7,5 т. Місця зберігання у незадовільному стані.

Звернення про стихійні сміттєзвалища на території громади на Інтерактивній мапі Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів не фіксувалися. Протягом 2020-2021 років було одне звернення щодо несанкціонованого звалища відходів переробки продукції тваринництва поблизу села Вільшанка. Несанкціоноване звалище було ліквідоване.

Природно-заповідний фонд

На території громади є два об'єкти природно-заповідного фонду загальнодержавного значення, а саме:

Назва	Статус присвоєно	Площа	Місце розташування
Часниківський заказник – орнітологічний заказник, є місцем оселення багатьох видів птахів, у тому числі рідкісних: глушиці та чорного лелеки	Постанова РМ УРСР від 25.02.1980 р №132	612 га	На південний захід від села Кочичине. Перебуває у віданні ДП «Ємільчинське ЛГ» (Кочичинське лісництво, кв. 45, 46, 47, 53, 45, 55)
Забарський заказник — гідрологічний заказник. Охороняється перехідне болото, розташоване у реліктовій долині. Територія заказника є регулятором водного режиму річки Уборть	У 1980 році	1095 га	На північ від села Забаро-Давидівка. Перебуває у віданні ДП «Ємільчинське ЛГ»

На території громади є об'єкти природно-заповідного фонду місцевого значення, а саме 15 природних заказників місцевого значення:

Назва	Статус присвоєно	Площа	Місце розташування
Урочище Вербка – ботанічний заказник. Заказник представляє собою строкатий комплекс березово-вільхових, вільхових, дубово-соснових лісів, які чергуються з відкритими евтрофними, переважно осоковими та осоково-вербовими болотами. Особливу цінність мають види, занесені в Червону книгу України: лілія лісова, гніздівка звичайна, коручка морозникоподібна, любка дволиста та інші.	У 2018 році	102,9 га	ДП «Ємільчинський лісгосп АПК», Ємільчинське лісництво.

Липова піч – ботанічний заказник. Статус присвоєно для збереження частини лісового масиву з цінними насадженнями дуба, сосни, берези, на перезволожених ділянках зростає вільха.	Рішення облвиконкому від 01.02.1988 року № 27	227 га	На південний схід від села Льонівка. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Королівське лісництво, кв. 30, 35).
Ольгино – ботанічний заказник. Різновікові насадження сосни, берези, вільхи з наявності цінних видів лікарських рослин (мільнянка лікарська, м'ята австрійська і піщана, золототисячник зонтичний, фіалка триколірна).	Рішення облвиконкому від 23.12.1991 року № 360	815 га	На південний захід від села Серби. Перебуває у віданні ДП «Смільчинський лісгосп АПК» (Сербівське лісництво, лісові квартали 76, 78-82, 84).
Відьма – гідрологічний заказник. Статус присвоєно для збереження частини лісового масиву з насадженнями дуба (6,3 га); на перезволожених і заболочених ділянках - берези.	Рішення 15 сесії обласної ради 5 скликання від 26.06.2008 року № 595	15 га	На північний захід від села Чміль. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Смільчинське лісництво, кв. 5, вид. 1-3, 6).
Вовчі острови – гідрологічний заказник. Статус присвоєно для збереження частини заболоченого та каналізованого лісового масиву з насадженнями дуба і сосни; на перезволожених ділянках зростають береза та вільха. Регулятор водного режиму р. Уборть	Рішення облвиконкому від 02.04.1984 року № 115	452 га	На північ від села Руденька. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Смільчинське лісництво, кв. 13, 14, 23, 24).
Переспа – гідрологічний заказник.	У 2008 році	117 га	ДП «Смільчинське ЛГ», Жужельське лісництво, кв. 5, вид. 1—13.
Телячий Мох-2 – гідрологічний заказник.	У 1988 році	915 га	ДП «Смільчинське ЛГ», Кочичинське лісництво, кв. 1, 2, 5, 6, 7, 10, 11, 12.
Сич – загальнозоологічний заказник.	У 2003 році	344 га	ДП «Смільчинське ЛГ», Глумчанське лісництво, кв. 28, 29, 30.
Токов мох – загальнозоологічний заказник.	У 1988 році	454 га	ДП «Смільчинське ЛГ», Жужельське лісництво, кв. 2, 3, 10, 11.
Миколинці – ландшафтний заказник. Значна площа заказника представлена сосновим, вільховим та березовим лісом. Об'єктом охорони в заказнику є червонокнижні види: гніздівка звичайна, любка дволиста, коручка морозникоподібна, плаун колючий, лелека чорний та рідкісні види регіону: щитник чоловічий та фергоптерис з'єднуючий	Рішення 16 сесії 5 скликання від 26.06.2008 року № 596	723 га.	За 4 км. на південний схід від села Симони. Підпорядкований ДП «Смільчинський лісгосп АПК» (Барашівське л-во, кв. 84-87, 100, 101, 104).
Будки – лісовий заказник. Статус присвоєно для збереження частини лісового масиву з цінними насадженнями дуба; також є ділянки з насадженнями берези.	Рішення облвиконкому від 01.02.1988 року № 27	444 га	На північний захід від села Чміль. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Смільчинське лісництво, кв. 28, 29, 36, 37).
Даньов – лісовий заказник.	У 1991 році.	226 га	ДП «Смільчинське ЛГ»,

			Глумчанське лісництво, кв. 46, 52.
Поломи – лісовий заказник. Статус присвоєно для збереження частини лісового масиву з цінними насадженнями дуба і берези; є ділянки з насадженнями сосни та вільхи.	Рішення облвиконкому від 97.03.1991 року № 68.	347 га	На схід від села Осівка. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Королівське лісництво, кв. 7, 13, 19).
Старі Гарти – лісовий заказник. Статус присвоєно для збереження частини лісового масиву з цінними насадженнями дуба; у домішку – сосна, береза.	Рішення облвиконкому від 01.02.1988 року № 27.	159 га	На південний захід від села Жубровичі. Перебуває у віданні ДП «Смільчинське ЛГ» (Гартівське лісництво, кв. 8, 9).
Юзиховка – лісовий заказник.	У 1988 році	439 га	ДП «Смільчинське ЛГ», Жужельське лісництво, кв. 72, 73, 79, 80, Кочичинське лісництво, кв. 70, 72.

Корисні копалини

На території Ємільчинської територіальної громади є поклади корисних копалин: поклади граніту, глини, піску, бурштину, підземних вод.

Найбільший реалізований проект – кар’єр з видобування блочного граніту в селі Симони, ТОВ «Кам’яне сузір’я», де на одній ділянці є запаси сірих та червоно-рожевих гранітів. На даний час підприємство активно не працює.

Інші проекти по родовищах гранітів не реалізуються через падіння ринку будівельних матеріалів та великій конкуренції на території області.

Стан біорізноманіття. Особливості рослинного покриву

Згідно з геоботанічним районуванням України територія Ємільчинської громади входить до складу:

- Східноєвропейської (сарматська) провінції хвойно-широколистяних та широколистяних лісів
- Поліська підпровінція хвойно-широколистяних лісів.
- Центральнополіський округ грабово-дубових, дубових, дубово-соснових лісів, заплавлених луків та евтрофних боліт

Природні умови (гідрологія, рельєф, ґрунтові фактори) сприятливі для формування різних груп рослинних комплексів, зокрема на надзаплавних (борових) терасах – соснових лісів, на ділянках межиріч – листяних (дубових, липово-дубових, кленово-липово-дубових), справжніх луків на притерасі – вільхових, частково дубових, болотистих лук; у заплаві – евтрофних боліт та заплавлених водойм.

У складі справжніх луків домінантами та співдомінантами виступають типові лучні злаки (костриця лучна, тонконіг лучний, тимофіївка лучна, грястиця збірна), в якості асектаторів в угрупованнях трапляються такі види як: конюшина лучна, деревій майже звичайний, гусяча лапка звичайна, люцерна хмелевидна, подорожник ланцетолистий. Вони поширені у заплавах малих річок, навколо водних об’єктів та частково на пасовищах і перелогах.

Навколводні та заплавні ділянки мають фрагментовані ценози болотистих луків, які представлені угрупованнями з осоки гострої та лепешняку великого, а також тут трапляються такі види як: вербозілля звичайне, півники болотні, рогіз широколистий, рогіз вузьколистий, м’ята водяна, чистець болотний, частуха подорожникова.

Невеликі площі мають евтрофні трав'яні болота, серед яких найбільші площі зайняті високотравними трав'яними болотами: очеретяними та рогозовими. Серед очеретяних угруповань найбільш поширеними є монодомінантні, утворені з очерету звичайного. В угрупованнях зростають осока гостра, лепешняк великий, півники болотні та ряд інших гелофітних видів.

Очерет звичайний також створює навколоводні смуги біля окремих водойм, штучно створених шляхом поглиблення річища або створення відповідних гідротехнічних споруд. Ценози мають переважно густий травостій (65–90 %).

Місцями на більш обводнених ділянках трапляються монодомінантні рогозові угруповання з рогозу широколистого та рогозу вузьколистого.

Видова насиченість водних фітоценозів 5-8 видів, серед групи вільноплаваючої водної рослинності найпоширеніші угруповання ряски малої, ряски триборозентчастої, асектаторами в яких виступають жабурник звичайний, різні види куширу.

До ценозів групи прикріпленої рослинності з плаваючими на поверхні води листками належать угруповання лататтевих, які зустрічаються тут окремими плямами.

Серед водних рослинних угруповань зустрічаються рідкісні угруповання, занесені до Зеленої книги України (ценози формації глечиків жовтих, латаття сніжно-білого).

Для водних об'єктів характерним є мозаїчність рослинного покриву, зокрема поєднання заболочених вільшняків і вербових ділянок, з лепешняковим і осоковими угрупованнями заболочених луків, фрагментами очерету та рогозів.

Синантропна рослинність, внаслідок значної освоєності території, значної розораності, наявності транспортної мережі, населених пунктів, у межах громади поширена вздовж доріг, на ділянках інтенсивного використання (рілля), місцями на пасовищах з інтенсивним випасом та в межах населених пунктів та представлена як сегетальними ценозами так і рудеральними фітокомплексами в межах населених пунктів та порушених місцевостях.

Флористичні особливості

Територія Ємільчинської громади як і Житомирщина та більшість території України, входить до складу Циркумбуральної області Бореального підцарства Голарктичного флористичного царства.

Флора судинних рослин даної території, за попередніми даними, налічує понад 300 видів судинних рослин.

Провідними родинами флори території виступають айстрові (*Asteraceae*), злакові (*Poaceae*), осокові (*Cyperaceae*), розові (*Rosaceae*), гвоздичні (*Caryophyllaceae*), бобові (*Fabaceae*). З родів найбагатшими у флорі виступають роди осока, верба, вероніка, перстач, фіалка.

Вплив на природні осередки флористичного різноманіття мають процеси господарської діяльності (агровиробництво, виробнича діяльність, урбаністичні впливи, наявність шляхів сполучення), які сприяють формуванню порушених біотопів, на яких зростають рудеральні види, на фрагментованих територіях вони утворюють угруповання з домінуючими видами або сприяють трансформації природних ценозів.

Значна кількість видів трав'яних рослин є широкоареальними видами бур'янової групи, а деякі ще й мають і карантинний статус зокрема амброзія полинолиста (*Ambrosia artemisiifolia*), борщівник.

Поширені листопадні ліси з домінуванням *Alnus glutinosa* та *Betula verrucosa*. Також трапляються *Populus tremula* L., *Acer negundo* L., *Cerasus fruticosa* (Pall.), *Sambucus nigra* L. тощо.

Травостій безлісних ділянок за складом домінантів нагадує лічні та лучно-болотні фітоценози та характеризується значною домішкою рудеральних видів. До складу трав'янистих домінантів належать: *Calamagrostis epigeios* (L.) Roth, *Poa angustifolia* L., *Dactylis glomerata* L., *Elytrigia repens* (L.) Nevski, *Phleum pratense* L., *Agrostis stolonifera* L., *Festuca pratensis* Huds. Серед типових лучних фіто компонентів відмічено *Carlina biebersteinii* Berhn. ex Hornem., *Helichrysum arenarium* (L.) Moench, *Cichorium intybus* L., *Trifolium repens* L. *Vicia cracca* Roth, *Galium verum* L., *Achillea submillifilium* Waldst. et Kit., *Plantago lanceolata* L., *Plantago media* L. тощо. Серед рудеральних видів найчастіше зустрічаються *Stenactis annua* Nees, *Artemisia vulgaris* L., *Carduus acanthoides* L., *Convolvulus arvensis* L., *Cynoglossum officinale* L., *Echium vulgare* L., *Lactuca serriola* Torner., *Artemisia absinthium* L., *Solidago canadensis* L. та інші види.

Процеси флористичних змін на території відбуваються у двох напрямках – на територіях з природним характером формування ценозів (лісові території, ділянки навколо водойм, самосів), та територіях штучного походження (історичні парки, лісосмуги та полезахисні насадження, рекреаційні насадження). У другому випадку особливістю є переважання видів природної (аборигенної) групи, з частковим включенням інтродукованих видів (сосна Веймутова, модрина європейська, клен американський, туя західна, сумах пухнастий, робінія псевдо акація).

При подальших, більш детальних дослідженнях фіторізноманіття території слід звернути увагу на вивчення поширення рідкісних видів флори (Червона книга України, регіональний рівень охорони) та створити карти поширення адвентивних видів в межах їх локальних ареалів, з метою контролю і недопущення розповсюдження в природні системи.

Фауністичні особливості

У системі зоогеографічного районування територія громади знаходиться:

- Східноєвропейської округ
- район мішаного, листяного лісу та лісостепу
- ділянка Східноєвропейського мішаного лісу
- підділянка Центрального (Житомирського та Київського) Полісся.

На даній території представлені групи тварин лісового, узлісного, лучного, навколородного та водного фауністичних комплексів.

Більшість території громади зазнала помітного антропогенного впливу. Як результат орнітофауна характеризується незначною видовою різноманітністю і видовий склад залежить від типу сільськогосподарської культури та структури посівів.

Пташине населення території представлене представниками ряду Лелекоподібних (чапля сіра *Ardea cinerea*, лелека білий *Ciconia ciconia*, лелека чорний *Ciconia nigra*), Гусеподібні (*Anas platyrhynchos*), Журавлеподібні (журавель сірий *Grus grus*), ряду Соколоподібних (канюк звичайний *Buteo buteo*, підорлик малий *Aquila pomarina*, зміїд *Circus gallicus*, підсоколик великий *Falco subbuteo*),

Голубоподібні (припутень *Columba palumbus*, голуб сизий *Columba livia*, горлиця звичайна *Streptopelia turtur*), ряду ракшеподібні (бджолоїдка звичайна *Merops apiaster*), Горбцеподібних (ластівка міська *Delichon urbica*, ластівка сільська *Hirundo rustica*, плиска жовта *Motacilla flava*, жайворонок польовий *Alauda arvensis*, шпак *Sturnus vulgaris*, сорокопуд сирій *Lanius excubitor*, сорокопуд терновий *Lanius collurio*, сорока *P. pica*, кропив'янка чорноголова *Sylvia atricapilla*, вівчарик весняний *Phylloscopus trochilus*, вільшанка *Erithacus rubecula*, соловейко східний *Luscinia luscinia*, дрізд-омелюх *Turdus viscivorus*, синиця довгохвоста *Aegithalos caudatus*, гаїчка пухляк *Parus montanus*, синиця велика *Parus major*, зяблик *Fringilla coelebs*, зеленьк *Chloris chloris*, костогриз *Coccothraustes coccothraustes*, коноплянка *Acanthis cannabina*, крук *Corvus corax*).

Основні групи копитних ссавців, які зустрічаються на території Смільчинської громади: лось європейський, козуля європейська, олень благородний та кабан дикий. Характерною особливістю фауни є стабільна кількість копитних, особливо кабана (*Sus scrofa*), чисельність якого може коливатися від сезону і умов життя.

Основні групи хутрових ссавців, які зустрічаються на території громади: вовк (як мігруючий) (*Canis lupus L.*), лисиця звичайна (*Vulpes vulpes*), куниця лісова (*Martes martes*), заєць сирій (*Lepus europaeus*), бобер річковий (*Castor fiber*), кріт європейський (*Talpa europaea*), їжак білочеревий (*Erinaceus concolor*) та інші.

Земноводні представлені: кумка червоночеревна (*Bombina bombina*), ропуха сіра (*Bufo bufo*), ропуха зелена (*Bufo viridis*), вуж звичайний (*Natrix natrix*), гадюка звичайна (*Vipera berus*), тритон звичайний (*Lissotriton vulgaris*), тритон малий іспанський (*Lissotriton boscai*) та інші.

У водоймах зустрічається понад 20 видів риб, які відносяться до родин: Коропові, Сомові, Щукові, Окуневі, Миневи, В'юнові. Серед них домінуючою родиною за кількістю представників виступають Коропові.

Ентомофауна території налічує понад 500 видів. Біотопи на території громади зазнали помірного антропогенного впливу (розорювання і вирощування сільськогосподарських монокультур, надмірний випас худоби, вирубування лісів, випалювання сухої трави тощо). Це значною мірою також вплинуло на видову різноманітність комах.

Ділянки вологих і суходільних луків виділяються значним розвитком різнотрав'я та наявністю великої кількості квітучих рослин, що інтенсивно приваблюють чисельних комах-запилювачів. Значну частку серед них займають денні, або булавовусі метелики (*Lepidoptera*, *Rhopalocera*).

Найбільш звичайними і чисельними видами серед них були: сонцєвики адмірал (*Vanessa atalanta* (Linnaeus, 1758)), павичеве око (*Inachis io* (Linnaeus, 1758)), перлівець Селена (*Clossiana selene*, (Denis & Schiffermüller, 1775)), жовтюх осьмак (*Colias hyale* (Linnaeus, 1758)), головчак типе *Thymelicus lineola* (Ochsenheimer, 1808)), дукачики грянець (*Lycaena phlaeas* (Linnaeus, [1760])) та бурій *L. tityrus* (Poda, 1761)), прочанок Памфіл (*Coenonympha pamphilus* (Linnaeus, 1758)), очняки волове око (*Maniola jurtina* (Linnaeus, 1758)) та квітковий (*Aphantopus hyperantus* (Linnaeus, 1758)), синявці Ікар ((*Polyommatus icarus* (Rottemburg, 1775)), бобовий, або лісовий *Cyaniris semiargus* (Rottemburg, 1775)), Аргіад (*Cupido argiades* (Pallas, 1771)) та інші.

У значній кількості є також перетинчастокрилі комахи (*Hymenoptera*): джмелі (*Bombus* spp.), бджоли андрени (*Andrena* spp.), бджоли-листорізи (*Megachile* spp.), бджоли галіти (*Halictus* spp.), складчастокрилі оси (*Vespidae*), дорожні оси

(Pompilidae), риючі оси сфециди (Sphecidae), риючі оси краброніди (Crabronidae), їздці їхневмон іди (Ichneumonidae), мурашки (Formicidae) і т. д.

Чисельні двокрилі (Diptera) були представлені видами з родин: комарі-довгоноги (Tipulidae), дзюрчалки, або повисюхи (Syrphidae), сірі м'ясні мухи (Sarcophagidae), каліфориди (Calliphoridae), справжні мухи (Muscidae), злакові мухи (Chloropidae), ктирі (Asilidae) тощо.

Серед жуків, або твердокрилих (Coleoptera) найчастіше зустрічаються різноманітні види турунів (Carabidae), горбатов (Mordellidae), сонечок (Coccinellidae), м'якотілок (Cantharidae), пластинчастовусих (Scarabaeidae), вусачів (Cerambycidae) тощо.

Чисельними є також представники рядів: прямокрилі (Orthoptera), сітчастокрилі (Neuroptera), напівтвердокрилі, або клопи (Hemiptera), рівнокрилі хоботні (Homoptera), бабки (Odonata) тощо.

Загрози біорізноманіттю регіону досліджень

Дослідження території громади та осередків природних екосистем на території громади дозволяє констатувати основні процеси трансформації і змін біологічного різноманіття, які полягають в наступному: у збідненні флористичного складу, спрощенні ярусної будови, формування більш одноманітних, екологічно нестійких ценозів природної групи, «вторгнень» адвентивних видів (клен ясенелистий, амброзія полинолиста, ваточник сирійський) в природні лісові і гідрофільні системи, вплив шкідників короїдних груп на хвойні насадження, вирощування монокультур в агроекосистемах (кукурудза, соняшник, ріпак, соя, пшениця) та використання засобів захисту рослин (пестицидів), що значно зменшує видову різноманітність.

На сучасному етапі на окремих ділянках відбувається трансформація справжніх лучних ділянок в торф'янисті, з переважанням щучнику дернистого, а також часткова заміна їх сіяними травами (тимофіївка лучна, грядиця збірна, райграс посівний).

Загальні закономірності антропогенних впливів на «острівні» природні комплекси в межах території громади полягають у зменшенні площ боліт та луків, викликаних кліматичними процесами та подальшим використанням земель; трансформації рослинного покриву трав'яних ценозів, збільшення площ похідних ценозів.

Фауністичні процеси на території Ємільчинської громади мають ряд регіональних тенденцій в цілому, зокрема тенденція до суттєвого скорочення чисельності і видового багатства хижих тварин, мігруючих видів та зникнення макро- та мегафауни.

Серед причин впливу на фауну основна – результат традиційних форм природокористування (зростання розораності території громади, застосування інтенсивних агротехнологій, виснажливе використання пасовищ), розвиток транспортної (дорога Майдан-Копищенський – Р-49 (Сімаківка) та Васьковичі – Шепетівка), енергетичної (ЛЕП 750 кВ «Рівненська АЕС – ПС Київська»), інсуляризація видових ареалів і зниження рівня ґрунтових вод, збіднення кормової бази та мисливство (розміщення угідь мисливського господарства на усій території громади).

Виходячи з проведених досліджень, спілкування з місцевими жителями та систематизації бібліографічних матеріалів про територію, виділяються такі загрози біорізноманіттю території Ємільчинської громади на сучасному етапі:

- пряма і непряма господарська діяльність людини,

- кліматичні зміни та зміни водних режимів,
- загальні зміни параметрів середовища,
- сільськогосподарські монокультури
- виснажливе лісогосподарювання.

Стан поводження з відходами

Серед найгостріших екологічних проблем, актуальних на території громади, – проблема поводження з відходами, насамперед зі твердими побутовими відходами.

Існуюча тенденція щодо загальних обсягів утворених відходів більш ймовірно не матиме різких коливань найближчим часом, але в довготривалій перспективі матиме поступове зростання, тому впровадження ефективної системи поводження з відходами є вкрай необхідним. Накопичення обсягів відходів в навколишньому середовищі без належного їх утримання у місцях видалення відходів, відсутність дієвої системи вилучення вторинних ресурсів та сучасного підприємства з переробки ТПВ, утворення стихійних звалищ створює ризики негативного впливу на здоров'я населення. Розвиток системи поводження з відходами є одним із пріоритетних завдань місцевого самоврядування в сфері охорони навколишнього середовища. Впровадження Стратегії забезпечить досягнення екологічних стандартів в сфері поводження з відходами на місцевому рівні.

Основні екологічні проблеми Ємільчинської територіальної громади наступні:

Забруднення повітря відбувається за рахунок викидів від пересувних та стаціонарних джерел.

Забруднення від транспорту є найбільш критичним фактором впливу на здоров'я населення оскільки вплив відбувається безпосередньо в зоні дихання людини. Цей фактор має прояв переважно на магістральних вулицях та на вулицях, що мають покриття низької якості.

Забруднення від стаціонарних джерел сконцентроване поблизу виробничих територій (сmt Ємільчине, великі села) і являє собою забруднення від котелень на твердому паливі.

Забруднення поверхневих вод та забруднення підземних водоносних горизонтів зумовлене багатьма чинниками. Каналізаційні очисні споруди в сmt Ємільчине становлять собою потенційне джерело забруднення поверхневих вод в сmt Ємільчине, а локальні очисні споруди – поблизу об'єктів соціальної сфери та у густонаселених територіях.

Точками ризику можуть бути також покинуті та незатомпановані свердловини та шахтні колодязі.

Окрім того, з метою охорони поверхневих водних об'єктів від забруднення і засмічення та збереження їх водності вздовж водойм та водотоків повинні бути винесені в натуру межі прибережних захисних смуг водойм та водотоків .

Поверхневі шари ґрунтів легко забруднюються. Великі концентрації в ґрунті різних хімічних сполук – токсикантів – згубно впливають на життєдіяльність ґрунтових організмів. При цьому втрачається здатність ґрунту до самоочищення від хвороботворних та інших небажаних мікроорганізмів та грибів, що здатні викликати важкі наслідки для людини, рослинного і тваринного світу.

Щорічно на поля території громади вносять багато мінеральних добрив та хімічних засобів боротьби зі шкідливими організмами. Циркуляція токсичних речовин, що надходять із засобами хімізації у ґрунт, воду, атмосферу згубно впливає на стан навколишнього середовища та здоров'я населення.

Поводження з твердими побутовими відходами залишається окремою проблемою санітарної очистки території громади. Відсутність ефективної системи поводження з побутовими відходами (роздільний збір, наявність розвинутої мережі приймальних пунктів вторинної сировини, переробка вторинних ресурсів) створюють передумови для утворення стихійних звалищ, що суттєво погіршує санітарно-гігієнічні умови середовища.

Ризики для здоров'я населення, демографічна ситуація, стан здоров'я населення

Ризики для здоров'я населення формуються через зазначені екологічні проблеми, зокрема:

- забруднення атмосферного повітря негативно впливає на нервову і серцево-судинну систему, викликає задуху, подразнює органи дихання, слизові оболонки, суттєво підвищує ризики виникнення хвороб органів дихання;

- забруднення водних об'єктів негативно впливає на серцево-судинну та нервову системи, органи травлення, нирки, зуби, а також підвищує ризик захворювання на вірусні, бактеріальні, паразитарні інфекції;

- неналежне поводження з відходами та їх накопичення у місцях видалення підвищує ризики появи респіраторних й онкологічних захворювань, інфекційних хвороб і виникнення алергічних реакцій.

В межах громади впродовж багатьох років спостерігається скорочення чисельності населення, що пов'язано з загальною економічною ситуацією у країні, станом соціального захисту населення, системи охорони здоров'я, міграційними процесами, тощо.

Демографічна ситуація в громаді характеризується негативним природним приростом: збільшення смертності на фоні зниження народжуваності.

Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених, динаміка негативна.

Що стосується причин смертності населення громади, то основна частка приходить на хвороби системи кровообігу, новоутворення, хвороби органів дихання.

Захворюваність і смертність від хвороб системи кровообігу становлять одну з провідних проблем сучасної системи охорони здоров'я. На відміну від провідних країн світу, хвороби системи кровообігу в Україні протягом останніх десятиліть продовжують зростати і залишаються важливою медико-соціальною проблемою.

Серед хвороб, які можуть мати відношення до забруднення навколишнього середовища слід виділити хвороби органів дихання, захворювання на хронічний бронхіт та астму. Окремим суттєвим фактором впливу на стан здоров'я населення громади варто розглядати використання питної води, яка не відповідає встановленим законодавством нормативам, що провокує ризики інфекційних захворювань, захворювання органів травлення, нирок.

Прогнозні зміни

1) якщо Програму буде прийнято:

Оцінка ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми вказує на те, що реалізація Програми позитивно вплине на стан атмосферного повітря, водних

об'єктів, ситуацію з відходами, земельні ресурси, біорізноманіття, культурну спадщину, стан здоров'я населення. Це означає, що Програма спрямована на екологічно збалансований та інноваційний сценарій розвитку.

2) якщо Програму не буде затверджено:

Відтермінування вирішення цих проблем посилює негативні тенденції щодо захворюваності та смертності населення, знижує якість та комфортність проживання на території громади.

Прямо пов'язати ті чи інші наслідки для здоров'я населення з впливом конкретних заходів з реалізації документів державного планування досить складно (так само, як і навпаки, довести відсутність такого зв'язку), оскільки, вплив на здоров'я часто неспецифічний і носить опосередкований характер, має пролонгований прояв, характеризується наявністю часового лагу між моментом виникнення та проявом наслідків. Можуть спостерігатися кумулятивні ефекти, пов'язані з декількома видами господарської діяльності. Так, наприклад, захворювання дихальної системи можуть бути наслідками впливу як об'єктів житлово-комунального господарства, так і транспорту.

У випадку відмови від прийняття Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік поступальний рух у напрямку сталого розвитку та підвищення рівня екологічної безпеки навколишнього середовища, умов життєдіяльності та здоров'я населення буде припинено.

Будуть відсутні умови для розвитку системи поводження із твердими побутовими відходами, розвитку лісового господарства, не буде правових підстав передбачати кошти бюджету на природоохоронні заходи та заходи із озеленення населених пунктів, розширення лісів та інших лісовкритих земель за межами сіл у громаді.

Зменшення уваги до природоохоронних територій та об'єктів призведе до їх занедбання, зменшиться біорізноманіття флори та фауни, а також скорочення асиміляційної спроможності біоценозів.

Незапровадження роздільного збирання твердих побутових відходів з подальшим їх переробленням та ефективним поводженням призведе до їх неконтрольованого накопичення та, як наслідок, зростання забруднення всіх компонентів навколишнього природного середовища, погіршення умов життєдіяльності та стану здоров'я населення та до утворення несанкціонованих сміттєзвалищ.

Непроведення реновації та занепад зелених зон, відмова від поліпшення санітарного та екологічного стану водних об'єктів не сприятиме адаптації населення до змін клімату.

Окрім того, якщо Програма не буде впроваджена, а основні цілі щодо покращення якості дорожнього покриття та дорожньої інфраструктури доріг місцевого та регіонального значення, не будуть реалізовані, негативний вплив транспорту на атмосферне повітря і здоров'я населення буде зростати та в подальшому призведе до зниження рівня комфортності проживання.

У комплексі це призведе до зниження комфортності умов проживання у громаді й призведе до подальшого різкого скорочення чисельності населення громади.

На основі проведеного аналізу робоча група встановила, що для забезпечення сталого розвитку території, підвищення якості життя мешканців громади, збереження

довкілля найсприятливішим варіантом буде перший – Програма приймається і успішно реалізується.

У ході виконання СЕО робоча група зіткнулася з проблемою недостатності джерел і аналізу інформації у сфері охорони довкілля та охорони здоров'я, пов'язані в першу чергу з відсутністю на території громади державних моніторингових точок відстеження стану атмосферного повітря, поверхневих вод, значна частка інформації готується головним управлінням статистики методом вибіркового обстежень, що знижує її точність.

4. Зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному, державному та інших рівнях, що стосуються Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік, а також шляхи врахування таких зобов'язань під час їх підготовки.

Міжнародні обов'язки Україна взяла на себе, підписавши більш ніж 50 міжнародних багатосторонніх угод, які стосуються збереження та збалансованого використання біорізноманіття, серед яких:

Конвенція про біологічне різноманіття, яка була започаткована під час Всесвітньої конференції глав держав та міністрів довкілля у 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія) й ратифікована Верховною Радою України 29 листопада 1994 р.;

Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення головним чином як середовище існування водоплавних птахів (Рамсарська конвенція, м. Рамсар, Іран, 1971 р.);

Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин (Бонн, 1979 р.);

Угода про збереження афро-євразійських мігруючих водно-болотних птахів (1995 р.); Угоди про збереження кажанів в Європі (1991р.);

Конвенція про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція);

Рамкова конвенція ООН про зміну клімату (ратифікована Україною 29 жовтня 1996 р.);

Європейська конвенція про охорону археологічної спадщини (Валлетта, 1992 р.);

Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер (Гельсінкі, 1992), що є чинною в Україні з 1 липня 1999 р. та інші.

Відповідно до Рамсарської конвенції, стороною якої є Україна, на території держави здійснюються заходи для збереження мігруючих водно-болотних птахів, шляхом виділення певних територій та надання їм охоронного статусу. На території України виділено 39 водно- болотних угіддя міжнародного значення, офіційно визнаних Рамсарською конвенцією, а ряд водно-болотних угідь є перспективними для визнання. Деякі водно-болотні угіддя погоджені розпорядженням Кабінету Міністрів України і подані на розгляд Секретаріату Рамсарської конвенції. За результатами аналізу даних матеріалів визначено, що в межах території громади вищезазначені угіддя відсутні.

Крім того, Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної ради на 2023 рік орієнтована на виконання зобов'язань у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативному впливу на здоров'я населення, встановлені на міжнародному рівні, зокрема:

– Директивою № 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;

– Директивою № 2008/98/ЄС про відходи;

– Директивою № 2000/60/ЄС про встановлення рамок діяльності Співтовариства у сфері водної політики зі змінами і доповненнями, внесеними Рішенням № 2455/2001/ЄС і Директивою 2009/31/ЄС;

– Директивою № 2009/147/ЄС про захист диких птахів;

– Директива № 92/43/ЄС про збереження природного середовища існування, дикої флори та фауни, зі змінами і доповненнями, внесеними Директивами №№ 97/62/ЄС, 2006/105/ЄС та Регламентом (ЄС) № 1882/2003.

Основним нормативно-правовим документом, що визначає засади екологічної політики в Україні, є Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Метою є: досягнення доброго стану довкілля шляхом запровадження екосистемного підходу до всіх напрямів соціально-економічного розвитку України з метою забезпечення конституційного права кожного громадянина на чисте та безпечне довкілля, впровадження збалансованого природокористування і збереження та відновлення природних екосистем.

Аналіз відповідності напрямів Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік стратегічним цілям державної екологічної політики України:

Цілі Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік	Стратегічні цілі Державної екологічної політики України				
	1. Формування в суспільстві екологічних цінностей і засад сталого споживання та виробництва	2. Забезпечення сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу України	3. Забезпечення інтеграції екологічної політики у процес прийняття рішень щодо соціально-економічного розвитку України	4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення	5. Удосконалення та розвиток державної системи природоохоронного управління
1. Прискорений інноваційний розвиток пріоритетних сфер економіки	+	+	+	+	+
2. Стале природокористування, створення безпечного життєвого середовища, збереження та розвиток традиційної поліської культури	+	+	+	+	+
3. Сучасні, комфортні умов для життя, розвинута сфера послуг	+	+	+	+	+
4. Розвиток людського потенціалу та громадянської активності	+	X	+	+	+

* Примітка: + стратегічні цілі враховано у напрямках Програми,

X стратегічні цілі нейтральні по відношенню до напрямів Програми.

Зобов'язання у сфері охорони довкілля, встановлені на регіональному рівні, закріплені у Програмі економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік. Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік відповідає цілям

екологічної політики, встановленим на національному та регіональному рівнях, враховує їх та пропонує комплекс заходів, які спрямовані на їх виконання.

5. Опис наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, у тому числі вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (1, 3-5 та 10-15 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних

Реалізація Програми охоплює всю територію Ємільчинської селищної територіальної громади, передбачені у ній заходи дозволять поліпшити загальну екологічну ситуацію і суттєво покращити умови життєдіяльності та стан здоров'я мешканців громади. Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік визначає пріоритетні напрямки економічного та соціального розвитку, враховує екологічні завдання місцевого рівня в інтересах ефективного, стабільного соціально-економічного розвитку Ємільчинської громади та підвищення якості життя населення.

Реалізація заходів Програми при існуючому стані дозволяє покращити соціально-економічні умови життя і діяльності громади. Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми наведені в таблиці.

Ймовірні наслідки для довкілля від реалізації Програми

Ймовірні наслідки	Негативний вплив			Пом'якшення існуючої ситуації
	Так	Ймовірно	Ні	
Повітря				
Збільшення викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел.			x	
Збільшення викидів забруднюючих речовин від пересувних джерел			x	+
Погіршення якості атмосферного повітря			x	
Зміни повітряних потоків, вологості, температури або ж будь-які локальні чи регіональні зміни клімату.			x	
Водні ресурси				
Збільшення обсягів скидів у поверхневій воді.			x	
Значне зменшення кількості вод, що використовуються для водопостачання населення.			x	
Збільшення навантаження на каналізаційні системи та погіршення якості очистки стічних вод.			x	
Порушення гідрологічного та гідрохімічного режиму малих річок регіону.			x	
Зміни обсягу підземних вод (шляхом відбору чи скидів або ж шляхом порушення водоносних горизонтів)			x	
Забруднення підземних водоносних горизонтів			x	
Відходи				
Збільшення кількості утворених твердих побутових відходів.			x	+

Збільшення кількості утворюваних чи накопичених промислових відходів IV класу небезпеки.			x	
Збільшення кількості відходів I-III класу небезпеки.			x	
Спорудження еколого-небезпечних об'єктів поводження з відходами			x	
Земельні ресурси				
Порушення, переміщення, ущільнення ґрунтового шару.			x	
Будь-яке посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів.			x	
Суттєві зміни в структурі земельного фонду, чинній або плановій практиці використання земель.			x	
Виникнення конфліктів між ухваленими цілями стратегії та цілями громади.			x	
Біорізноманіття та рекреаційні зони				
Негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду (зменшення площ, небезпечна діяльність на їх території тощо).			x	
Зміни у кількості видів рослин або тварин, їхній чисельності або територіальному представництві			x	
Порушення або деградацію середовищ існування диких видів тварин.			x	
Рекреаційні зони та культурна спадщина				
Будь-який вплив на кількість і якість наявних рекреаційних можливостей.			x	
Будь-який вплив на наявні об'єкти історико-культурної спадщини.			x	
Інші негативні впливи на естетичні показники об'єктів довкілля			x	
Населення та інфраструктура				
Потреби в нових або суттєвий вплив на наявні комунальні послуги.			x	
Появу будь-яких реальних або потенційних загроз для здоров'я людей.			x	
Екологічне управління та моніторинг				
Послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки.			x	
Погіршення екологічного моніторингу.			x	
Усунення наявних механізмів впливу органів місцевого самоврядування на процеси техногенного навантаження.			x	
Стимулювання розвитку екологічно небезпечних галузей виробництва.			x	
Інше				

Підвищення рівня використання будь-якого виду природних ресурсів.			x	
Збільшення споживання значних обсягів палива та енергії.			x	
Суттєве порушення якості природного середовища.			x	

На основі оцінок, представлених в таблиці, можна зробити такі висновки щодо ймовірних наслідків для довкілля від реалізації Програми:

атмосферне повітря – позитивний вплив. Збільшення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря та погіршення його стану не передбачається, навпаки, очікуються позитивні зміни, пов'язані з проведенням реконструкції існуючого полігону ТПВ;

водні ресурси – позитивний вплив. Програма передбачає заходи з охорони підземних вод та ліквідації джерел їх забруднення, заходи з реконструкції та капітальних ремонтів мереж водопостачання та водовідведення, каналізаційної мережі в смт Ємільчине). Очікується покращення якості питної води, водних ресурсів. Проведення робіт не матиме негативний вплив на об'єкти природно-заповідного фонду, екомережі та об'єкти культурної спадщини, стан здоров'я населення. Програма не передбачає створення нових підприємств, діяльність яких призведе до збільшення обсягів забруднених вод у поверхневій воді;

відходи – позитивний вплив. Реалізація заходів Програми зменшить кількість несанкціонованих звалищ побутових відходів, збільшить кількість мешканців, з якими укладено договори на вивіз ТПВ, дозволить придбати нові контейнери для відходів. Збільшення обсягу утворюваних ТПВ не передбачається. Після розробки схем санітарної очистки громадою буде проведена робота по заключенню договорів на вивіз ТПВ в найбільших населених пунктах громади. Таким чином, за рахунок зменшення кількості ТПВ, які накопичувалися на стихійних сміттєзвалищах, а будуть організовано вивозитись на полігон, можливе статичне збільшення утворюваних відходів, фактично ж кількість відходів ТПВ практично не змінюється);

земельні ресурси – позитивний вплив. Програма передбачає заходи для очищення, відновлення забруднених земель, а також земель засмічених побутовими відходами. Внаслідок реалізації Програми не передбачається будь якого посилення вітрової або водної ерозії ґрунтів, змін у топографії або в характеристиках рельєфу, поява таких загроз, як землетруси, зсуви, селеві потоки, провали землі та інші подібні загрози;

біорізноманіття - наслідки позитивні. Заходи Програми забезпечують покращення фітосанітарного стану за рахунок знищення карантинного бур'яну, покращення існуючого стану озеленення територій парків та скверів. Програмою не передбачається реалізація завдань, які можуть призвести до негативного впливу на існуючі об'єкти природнозаповідного фонду (ПЗФ), і передбачає розробку проєктів землеустрою щодо організації і встановлення меж територій об'єктів природно-заповідного фонду.

рекреаційні зони та культурна спадщина – наслідки позитивні.

Програма передбачає реалізацію заходів зі збереження та використання об'єктів культурної спадщини:

- проведення інвентаризації, паспортизації об'єктів культурної спадщини: пам'яток археології, історії та монументального мистецтва на території громади;

- укладення охоронних договорів на пам'ятки та щойно виявлені об'єкти культурної спадщини;

- проведення обстеження стану пам'яток з метою визначення об'єктів, на яких необхідно провести дослідні, протиаварійні та консерваційні роботи та скласти їх перелік;

- виготовлення та установка охоронних знаків та інформаційних дошок на пам'ятках культурної спадщини історії, археології та монументального мистецтва;

- моніторинг об'єктів культурної спадщини.

населення та інфраструктура – наслідки позитивні. Заходи, передбачені програмою дозволять отримувати якісне лікування і допомогу хворим на цукровий діабет, туберкульоз, онкологічним хворим, іншими захворюваннями. Програма не передбачає нових ризиків для здоров'я населення громади, передбачає заходи щодо покращення медичного обслуговування населення, впровадження низку місцевих цільових програм, щодо покращення здоров'я населення громади. Реалізація заходів з реконструкції та ремонту об'єктів соціальної інфраструктури, збільшення зелених насаджень позитивно вплине на загальне покращення умов і діяльності життя громади.

Екологічне управління, моніторинг та інше - наслідки позитивні. Програма спрямована на збереження природних ресурсів і не передбачає послаблення правових і економічних механізмів контролю в галузі екологічної безпеки. Реалізація має сприяти створенню системи екологічного контролю та моніторингу ефективності досягнення екологічних цілей. Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля, є незначною.

Кумулятивний вплив. Ймовірність того, що реалізація заходів Програми призведе до таких можливих впливів на здоров'я людей і довкілля, (кожен по собі незначний, але у сукупності створюють значний вплив) відсутня.

Таким чином, реалізація Програми економічного та соціального розвитку Ємельчинської селищної територіальної громади на 2023 рік не має супроводжуватися появою нових негативних наслідків для довкілля.

Разом з тим, реалізація багатьох заходів та завдань Програми може призвести до покращення екологічної ситуації в громаді.

Затвердження Програми, зважаючи на комплексність рішень, що обумовлюється необхідністю збалансованого розвитку екологічної складової буде мати незначний вплив на стан довкілля.

Реалізація заходів та проєктів Програми буде мати позитивний вплив на навколишнє природне середовище та рівень здоров'я населення, тобто сприятиме зниженню рівня захворюваності населення, що є важливим індикатором розвитку на

середньостроковий та довгостроковий період. У разі продовження розпочатої роботи вплив не буде відрізнятися від короткострокового.

6. Заходи, що передбачається вжити для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської територіальної громади на 2023 рік та покращення стану довкілля в громаді

Реалізація Програми не передбачає негативних наслідків для довкілля та стану здоров'я населення громади, передбачає проведення значної кількості заходів, що стосуються покращення інженерної інфраструктури громади, ремонту дорожньої мережі комунальної власності, тротуарів, ремонту об'єктів соціальної інфраструктури, виконання яких є обов'язковою складовою для створення безпечного в екологічному відношенні життєвого середовища.

Для зменшення та пом'якшення можливих негативних наслідків виконання Програми реалізовуватимуться наступні заходи:

- підвищення кваліфікації і розвиток професійних компетенцій представників організацій громадянського суспільства у сфері охорони довкілля; розроблення, розширення і впровадження нових форм залучення громадськості до процесу формування і реалізації місцевої політики, у тому числі екологічної;

- залучення представників бізнесу до реалізації місцевих екологічних програм, проєктів;

- проведення інформаційно-оздоровчих заходів щодо популяризації активного способу життя, формування відповідального ставлення до навколишнього середовища та власного здоров'я;

- створення нових об'єктів зеленого агротуризму;

- енергомодернізація мережі громадських закладів;

- забезпечення прозорості ринку землі, дозвільних і погоджувальних процедур;

- розроблення містобудівної документації та забезпечення її публічності (у тому числі екологічних розділів – Звітів про стратегічну екологічну оцінку);

- будівництво, реконструкція і ремонт автомобільних доріг виключно за умови комплексного обґрунтування екологічних і соціальних переваг обраного варіанту будівництва;

- захист джерел питного водопостачання від шкідливого впливу, формування зон санітарної охорони навколо джерел водопостачання;

- розроблення та впровадження інноваційних проєктів з використання альтернативних джерел енергії;

- впровадження новітніх технологій та обладнання зі збирання, сортування, транспортування, переробки і утилізації ТПВ; створення сприятливих умов для розвитку бізнесу у сфері поводження з побутовими відходами;

- розроблення проєктів землеустрою з організації та встановлення в натурі меж територій природно-заповідного фонду, водоохоронних зон та прибережних захисних смуг;

- розроблення та впровадження системи моніторингу складових довкілля на території громади наданих від суб'єктів моніторингу та інших відомств.

- здійснення спеціальних природоохоронних заходів щодо збереження біотичного і ландшафтного різноманіття на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду;

- здійснення процедури оцінки впливу на довкілля, на плановану діяльність, яка потребує оцінки впливу на довкілля.

На всіх етапах реалізації Програми заплановані рішення будуть здійснюватися у відповідності до норм і правил охорони навколишнього середовища і вимог екологічної безпеки, в тому числі згідно з вимогами Водного кодексу України, Законів України «Про охорону земель», «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про охорону атмосферного повітря», «Про природно-заповідний фонд України».

7. Заходи, передбачені для здійснення моніторингу наслідків виконання Програми для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

СЕО не завершується прийняттям рішення про затвердження Програми. Значущі наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення, повинні відслідковуватися під час реалізації Програми, зокрема, з метою виявлення непередбачених несприятливих наслідків і вжиття заходів щодо їх усунення.

Здійснення таких заходів забезпечує можливість:

- виявлення наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, а саме вторинних, кумулятивних, синергічних, коротко-, середньо- та довгострокових (на один, три-п'ять, 10-15 років, 50-100 років відповідно), постійних і тимчасових, позитивних і негативних наслідків;
- запобігання, зменшення та компенсації негативних наслідків, зумовлених виконанням документа державного планування;
- виявлення не передбачених звітом про стратегічну екологічну оцінку негативних наслідків виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення.

Впливи виконання документа державного планування на довкілля, у тому числі на здоров'я населення можуть бути виявлені в результаті моніторингу реалізації цілей документу державного планування, які мають прямі наслідки на стан навколишнього середовища, умови життєдіяльності та здоров'я населення.

Результати моніторингу Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік мають бути доступними для органів влади та громадськості.

Закон України «Про стратегічну екологічну оцінку» встановлює необхідність здійснення моніторингу наслідків виконання документу державного планування для довкілля (ст. 17). Моніторинг може бути використаний для:

- порівняння очікуваних і фактичних наслідків, що дозволяє отримати інформацію про реалізацію Програми економічного та соціального розвитку Житомирської області на 2023 рік;
- отримання інформації, яка може бути використана для поліпшення майбутніх оцінок (моніторинг як інструмент контролю якості СЕО);
- перевірки дотримання екологічних вимог, встановлених відповідними органами влади;
- перевірки того, що Програма виконується відповідно до затвердженого документу, включаючи передбачені заходи із запобігання, скорочення або пом'якшення несприятливих наслідків.

Для організації моніторингу можуть бути використані існуючі системи моніторингу та інформаційні системи або вони мають бути спеціально удосконалені для цілей СЕО.

Моніторинг базуватиметься на розгляді обмеженого числа відібраних показників (індикаторів), які демонструють наслідки для довкілля, в тому числі для здоров'я населення. Обмеженість показників обумовлена з вірогідною відсутністю статистичних спостережень у рамках території громади, пов'язаною з проведенням адміністративно-територіальної реформи (укрупнення районів).

Здійснення моніторингу впливів виконання Програми на довкілля, у т.ч. на здоров'я населення дасть можливість своєчасно виявляти недоліки і порушення, що негативно впливають на комфортність проживання населення і обґрунтувати необхідні заходи щодо їх усунення, а також проводити інформування мешканців громади про стан реалізації Програми, поточні ускладнення (при наявності) та прогнозні терміни їх усунення.

Для підвищення якості оцінки антропогенного впливу на навколишнє природне середовище та здоров'я населення, прогнозування стану екосистем та досягнення їх екологічної рівноваги планується проведення лабораторних досліджень стану атмосферного повітря, водних ресурсів, ґрунту.

Для цього доцільним є налагодження в громаді системи моніторингу навколишнього природного середовища (повітряний та водний басейни, ґрунт, фізичні фактори впливу) в межах житлової, промислової та рекреаційної зон:

Оперативна ціль	Індикатори
Збереження природного різноманіття та розвиток мережі об'єктів природно-заповідного фонду	<ul style="list-style-type: none"> - кількість територій та об'єктів природно-заповідного фонду, площа земель територій та об'єктів природно-охоронного фонду, їх частка у загальній площі території; - кількість відремонтованих меліоративних споруд; - площа водойм, де відбулася санація;
Рівновага між природними ресурсами громади та життєвими потребами людей	<ul style="list-style-type: none"> - площа відновлених земель та екосистем, площа рекультивованих земель та земель, на яких проводяться заходи з консервації; - площа орних земель у загальній площі території; - площа сільськогосподарських угідь екстенсивного використання (сіножатей та пасовищ) та їх частка у загальній площі території; - вміст гумусу у ґрунтах сільськогосподарських угідь - діюча в громаді система загального моніторингу стану довкілля; - діючий комплексний план просторового розвитку території громади; - відсоток ТВП, що збирається роздільно; - питома вага твердих побутових відходів, які переробляються
Збереження і розвиток історико-культурної спадщини Полісся	<ul style="list-style-type: none"> - кількість інтерактивних музеїв, що діють на теренах громади; - щорічна кількість учасників фестивалів, інших активностей, спрямованих на підтримку традиційної культури Полісся; - кількість потенційно популярних об'єктів історико-культурної спадщини та територій навколо них, де здійснено реновацію
Чисті та доглянуті села із якісними дорогами	<ul style="list-style-type: none"> - площа культурних зелених насаджень у селах громади; - довжина (в км) капітально відремонтованих доріг на території громади; - довжина нових та відремонтованих тротуарів; - кількість населених пунктів громади, охоплених регулярним транспортним сполученням;
Модернізація інфраструктури житлово-комунального господарства	<ul style="list-style-type: none"> - довжина відремонтованих водопровідних мереж; - показники якості питної води; - кількість домогосподарств, забезпечених централізованим водопостачанням (в тому числі в розрізі кількості жінок та чоловіків, які в них проживають); - встановлена потужність світлодіодних ламп для вуличного

Оперативна ціль	Індикатори
	освітлення; - кількість жителів громади, охопленим наданням житлово-комунальних послуг;
Безпечне довкілля та громадська безпека	- кількість населених пунктів громади, що охоплені системою відеоспостереження «Безпечна громада»; - діючі добровільні пожежні команди; - кількість правопорушень у сфері екології, що здійснюється на теренах громади протягом року;
Привабливий туристичний простір та розвинуті послуги	- кількість новостворених робочих місць у туристичній галузі; - відсоток надходжень до бюджету селищної ради, що пов'язані з діяльністю в галузі туризму; - кількість діючих на теренах громади садіб зеленого туризму; - кількість місць у готелях, хостелах, мотелях тощо; - кількість туристів, які відвідали громаду протягом року;
Розвиток сфер освіти, культури, охорони здоров'я, фізкультури та спорту	- кількість проєктів, реалізованих за допомогою та за ініціативою громадських організацій; - діючий на теренах громади молодіжний центр; - відсоток дітей, охоплених позашкільням, в тому числі дівчат та хлопців; - кількість модернізованих закладів освіти; - кількість нових та відремонтованих об'єктів сфери охорони здоров'я; - відсоток оснащення медичних закладів обладнанням від нормативів; - відсоток забезпеченості медичним персоналом від потреб; - щорічна кількість відвідувачів закладів культури; - кількість об'єктів гуманітарно-соціальної сфери, пристосованих для старших осіб та осіб з особливими потребами обладнаних із дотриманням вимог щодо доступності та безбар'єрності середовища; - кількість діючих спортивних комплексів; - обсяги коштів, що вкладаються в інфраструктуру масового спорту; - відсоток мешканців громади, які залучені до масового спорту; - рівень задоволеності мешканців громади своїм життям у ній, в т.ч. серед жінок та серед чоловіків.

У разі виявлення систематичних відхилень від гігієнічних нормативів складових довкілля необхідно здійснювати аналіз захворюваності населення громади з метою виявлення негативного впливу факторів навколишнього середовища на здоров'я населення, використовуючи в тому числі статистичні дані.

Вплив реалізації Програми на зміну клімату не прогнозується. Але буде проводитися аналіз індикаторів, використання яких дає змогу орієнтовно визначити наслідки від кліматичних змін та дозволять розробити заходи по адаптації до змін клімату. Це індикатори по вразливості території до теплового навантаження та стихійних гідрометеорологічних явищ: середньорічна температура, мінімальна та максимальна температура, річна кількість опадів, середня швидкість вітру, відносна вологість, атмосферний тиск, тенденція змін клімату, повторюваність стихійних

метеорологічних явищ. Також будуть враховуватися індикатори по вразливості зелених зон населених пунктів: поява інвазивних видів у межах зелених зон, зміщення вегетаційного періоду, площа зелених насаджень на одного жителя, видове різноманіття рослин та тварин.

Здійснення моніторингу впливів виконання документа державного планування на довкілля, у тому числі на здоров'я населення за визначеними показниками з веденням щорічної звітності дозволить своєчасно виявляти недоліки і порушення, що негативно впливають на комфортність проживання населення, і обґрунтувати необхідні заходи по їх усуненню.

У разі коли під час здійснення моніторингу буде виявлено не передбачені звітом про стратегічну екологічну оцінку негативні наслідки виконання документа державного планування для довкілля, у тому числі для здоров'я населення, буде вжито заходи для їх усунення. Також буде внесено зміни до документа з метою усунення негативних наслідків та проведено їх стратегічну екологічну оцінку.

8. Опис ймовірних транскордонних наслідків для довкілля, у тому числі для здоров'я населення (за наявності).

Оскільки наслідки виконання Програми економічного та соціального розвитку Смільчинської територіальної громади на 2023 рік не поширюватимуться на території за межами України та не матимуть впливу на довкілля суміжних країн, то ймовірні транскордонні наслідки для довкілля, у тому числі, для здоров'я населення внаслідок реалізації відсутні.

9. Резюме інформації, передбаченої пунктами 2-9 цього звіту

Основним об'єктом дослідження, що проходить процедуру стратегічної екологічної оцінки є документ державного планування - Програма економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік .

Програма спрямована на створення умов для економічного зростання території, підвищення якості життя та безпеки мешканців громади на засадах відкритості та прозорості, забезпечення належного функціонування інженерно-транспортної, комунальної інфраструктури, проведення цілеспрямованої містобудівної політики, дотримання екологічних стандартів.

Метою стратегічної екологічної оцінки Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік є необхідність оцінювання наслідків виконання Програми, сприяння сталому розвитку шляхом забезпечення охорони навколишнього середовища, безпеки життєдіяльності та охорони здоров'я населення, а також врахування екологічних вимог під час розроблення та затвердження документу державного планування.

У процесі розроблення стратегічної екологічної оцінки:

- були проаналізовані доступні дані моніторингових спостережень, що здійснюються суб'єктами в рамках програм державного моніторингу навколишнього середовища на локальному та регіональному рівні;

- вивчені основні стратегічні документи, програми, що діють на національному, регіональному та місцевому рівні, положення яких приймаються до уваги в процесі розробки Програми та її стратегічної екологічної оцінки;

- охарактеризовано поточний стан довкілля, у тому числі стан здоров'я мешканців громади. При аналізі та оцінці поточного стану навколишнього середовища були використані статистичні дані та офіційні дані обласного та районного органів виконавчої влади, що реалізують державну політику у сфері охорони здоров'я;

- описані основні екологічні проблеми, наявні на території. Основними екологічними проблемами громади є:

- 1) відсутність централізованих систем водопостачання і водовідведення у переважній більшості населених пунктів громади, висока зношеність існуючих систем водопостачання, водовідведення, очисних споруд, що спричиняє забрудненість поверхневих вод та ґрунтів;

- 2) порушення гідрологічного режиму малих річок. Найбільш суттєвим чинником, що визначає екологічний стан малих річок є порушення режиму господарської діяльності в межах прибережних захисних смуг і водоохоронних зон, забруднення річок побутовими відходами;

- 3) неефективне управління у сфері поводження з твердими побутовими відходами (ТПВ): наявність стихійних звалищ відходів, відсутність роздільної системи збору ТПВ. Програма передбачає реконструкцію та розширення полігону ТПВ;

- 4) безпечне поводження з безхазяйними, забороненими і непридатними до використання в сільському господарстві хімічними засобами захисту рослин (далі – ХЗЗР), які не можна використовувати за прямим призначенням внаслідок втрати корисних властивостей, закінчення терміну придатності, заборони до застосування;

5) збереження природних рослинних ресурсів, несанкціоновані вирубки дерев, випалювання рослинності у весняно-осінній період, що несе загрозу для рослинного та тваринного світу на території громади;

6) високий відсоток територій, які використовуються у сільському господарстві. Внаслідок цього – процес пошуку та створення нових та розширення існуючих територій ПЗФ ускладнено. Не всі межі територій та об'єктів ПЗФ винесені в натурі;

7) відсутність автоматизованого державного контролю за станом атмосферного повітря на території громади;

8) несприятлива вікова структура населення громади, трудова міграція, в т.ч. і за кордон, що спричиняє зменшення частки молоді у загальній структурі населення;

- проведено оцінку наслідків реалізації Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік на навколишнє природне середовище, у тому числі на здоров'я населення, та зобов'язань у сфері охорони довкілля і заходів для запобігання, зменшення та пом'якшення негативних наслідків виконання Програми, а також заходів щодо моніторингу цих наслідків;

- з метою охорони навколишнього природного середовища передбачено виконати ряд заходів щодо охорони атмосферного повітря, захисту водних та земельних ресурсів, біорізноманіття, об'єктів природо-заповідного фонду, культурної спадщини, здоров'я населення

Транскордонних наслідків реалізації Програми не очікується.

Вплив на об'єкти природно-заповідного фонду, культурної спадщини, пам'яток культури та архітектури відсутній.

Масштабної зміни кліматичних умов за умови реалізації заходів Програми не очікується.

Ймовірність того, що реалізація Програми призведе до таких можливих впливів на довкілля або здоров'я людей, які самі по собі будуть незначними, але у сукупності матимуть значний сумарний (кумулятивний) вплив на довкілля відсутня.

Реалізація завдань та заходів Програми має призвести до покращення екологічної ситуації та стану здоров'я населення, якщо під час її реалізації будуть належним чином враховані природоохоронні вимоги.

У контексті стратегічної екологічної оцінки Програми економічного та соціального розвитку Ємільчинської селищної територіальної громади на 2023 рік було розглянуто два сценарії розвитку:

- оптимістичний, що демонструє позитивну динаміку, яка можлива за умови затвердження Програми;

- гіпотетичний «Нульовий», за яким Програма не затверджується і більшість зовнішніх загроз і внутрішніх проблем з високою ймовірністю роблять проблематичним стабільний розвиток території, погіршують існуючу екологічну ситуацію, в т.ч. стан здоров'я мешканців громади.

Природно-географічні умови території Ємільчинської громади та основні кліматичні процеси сприятливі для формування різних видів діяльності, що забезпечує соціально-економічний розвиток громади (агровиробництво, комунальна сфера, рекреаційна діяльність, сфера послуг, екологічний туризм).

Дослідження стану атмосферного повітря дозволяють констатувати його як «чисте, незабруднене», що є сприятливим для організації рекреаційної і туристичної

діяльності, розбудови сфери короткотривалого і довготривалого відпочинку та відповідної інфраструктури для забезпечення даних видів діяльності.

Зафіксоване перевищення вмісту нітратів у поверхневих водах, які використовуються для водопостачання, (зразки з громадських колодязів) вказує на необхідність здійснення контролю якості води в громадських колодязях та в перспективі розвиток централізованого водозабезпечення на території громади.

Водойми на території громади зазнають значного антропогенного навантаження шляхом впливу поверхневого стоку, скидів та порушень водного законодавства. Слід звернути увагу на проведення заходів щодо охорони водоохоронних зон і прибережних захисних смуг водних об'єктів; дотримання особливого режиму використання земель на ділянках витоків річок та в межах населених пунктів.

Стан ґрунтів в межах орендованих земель агровиробників потребує контролю та проведення комплексних досліджень, з відповідними подальшими рекомендаціями і обговореннями. Слід заохочувати проведення аналізів ґрунтів в межах присадибних ділянок та городів громадян для збалансованого внесення органічних і мінеральних добрив з метою одержання екологічно чистої або органічної сільгосппродукції.

Незначні площі збережених природних екосистем на фоні трансформованих агроекосистем, потребують розширення та відновлення за рахунок заліснення та рекультивації окремих ділянок. З метою збереження існуючого біорізноманіття території досліджень, слід звернути увагу на моніторинг рідкісних видів, карантинних і адвентивних видів.

Для покращення загального екологічного стану території та протидії кліматичним змінам слід розглядати можливість створення в межах земель громадського користування територій кліматичних насаджень, збільшення площ захисних лісових насаджень, подальше створення полезахисних лісових смуг та залуження земель.

Збереження природних ландшафтів на ділянках, що мають історико-культурну та рекреаційну цінність має бути важливим компонентом діяльності громади, розробка проектних документів щодо збереження і реконструкції паркових територій, з урахуванням їх природоохоронного статусу, зокрема створення ботанічних пам'яток природи місцевого значення.

При реконструкції паркових територій громади, слід звернути увагу на наступне: встановити інформаційні природоохоронні знаки на основних входах до паркових територій, розробити проекти їх реконструкції і поновлення, проекти винесення меж цих об'єктів у натуру, розробити відповідні екскурсійні і прогулянкові маршрути, створити якісні інформаційні буклети цих маршрутів для туристів і відвідувачів.

Запобігання загрозам біорізноманіттю, шляхом контролю з боку місцевого самоврядування та відповідальної поведінки членів громади щодо прямої і непрямой діяльності і впливів на довкілля; врахування сучасних процесів кліматичних змін та змін водних режимів; розуміння загальних змін параметрів середовища на сучасному етапі; а також комунікації з агровиробниками щодо сільськогосподарських монокультур та розробка заходів, що упереджують або запобігають виснажливому лісогосподарюванню.

Розуміння довкілля, важливості його компонентів та існуючих екологічних проблем пов'язано з підвищенням екологічної свідомості членів громади, а формування ієрархічної системи формальної (садочок-заклад середньої освіти) і неформальної екологічної освіти, організації природоохоронних акцій і заходів з благоустрою забезпечить можливість більш раціонального використання природно-

ресурсного і економічного потенціалу території, а також сприятиме перебудові діяльності на території громади на засадах збалансованого розвитку

Серед важливих екологічних проблем громади, в тому числі тих, що мають ризики впливу на здоров'я населення, можна виділити наступні:

- викиди забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами;
- скид поверхневого стоку, що формується на території громади без очистки та недостатня якість очищення стічних вод на каналізаційних очисних спорудах;
- відсутність централізованого водопостачання у переважній більшості сіл громади, незадовільна якість води у локальних системах водопостачання;
- відсутність винесених в натуру меж прибережних захисних смуг водоєм та водотоків в межах громади;
- відсутність ефективної системи поводження з твердими побутовими відходами, наявність на території громади сміттєзвалищ твердих побутових відходів та несанкціонованих звалищ;
- біологічне та хімічне забруднення ґрунтів.

В процесі виконання СЕО був проведений аналіз низки документів міжнародного, державного, регіонального та місцевого рівня, що містять зобов'язання у сфері охорони довкілля, у тому числі пов'язані із запобіганням негативного впливу на здоров'я населення. Також були розглянуті документи, що містять екологічні цілі та завдання у сфері охорони здоров'я. Результати аналізу цілей та завдань екологічної політики, визначених у вищезазначених документах, показали значну ступінь відповідності цілям, які визначені в Програмі.

Для досягнення цілей екологічної політики, встановлених на національному та місцевому рівнях, запропоновано ряд заходів для пом'якшення виявлених потенційних негативних наслідків для навколишнього середовища та здоров'я населення, що впливають з реалізації Програми.

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про стратегічну екологічну оцінку». від 20 березня 2018 року №2354-VIII
2. ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.
3. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року №1264-XII
4. Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» від 23 травня 2017 року №2059-VIII
5. Постанова КМУ від 05.08.2020 № 695 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки».
6. Г.Б. Марушевський. Навчальний посібник «Стратегічна екологічна оцінка».
7. Про затвердження Методичних рекомендацій із здійснення стратегічної екологічної оцінки документів державного планування. Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 10.08.2018 № 296.
8. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року, затверджена рішенням Житомирської обласної ради від 18.12.2019 №1722
9. Стратегія розвитку Ємільчинської селищної об'єднаної територіальної громади на період до 2027 року, затверджена рішенням Ємільчинської селищної ради від 03.12.2021р. № 1483
10. Управління екології та природних ресурсів Житомирської облдержадміністрації. Офіційний сайт. <https://www.ecology.zt.gov.ua/>
11. Головне управління статистики у Житомирській області. Офіційний сайт. <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/>
12. Публічна кадастрова карта України, електронний ресурс. <https://map.land.gov.ua/>
13. Інтерактивна мапа виявлених місць стихійних сміттєзвалищ, електронний ресурс. <https://ecomapa.gov.ua/>
14. Екологічний паспорт Житомирської області за 2020 рік, електронний ресурс. https://www.ecology.zt.gov.ua/Ekopasport_2021.pdf
15. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища Житомирської області у 2020 році, електронний ресурс. <https://www.ecology.zt.gov.ua/Regionalna%20dopovidj%202021.pdf> Природа України, електронний ресурс. <https://nature.land.kiev.ua/>

16. Звіт за результатами проведення дослідження основних груп фауни та флори на території планованої діяльності ВЕС на території Житомирської області. Олександр Федун, Національний університет «Чернігівський колегіум ім. Т.Г.Шевченка», Віталій Кавурка, Інститут зоології ім. І.І.Шмальгаузена, Геннадій Лисенко, Ніжинський державний університетт ім. М.Гоголя. Group of Companies MCL? Київ, 2019.

